

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Soňa Starynská

**Rodinné prostředí a jeho vliv na školní zralost a školní
přípravenost dítěte**

Olomouc 2020

vedoucí práce: Mgr. Janka Křížová

Prohlášení

Bakalářskou práci na téma „Rodinné prostředí a jeho vliv na školní zralost a školní připravenost dítěte“ jsem vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Janky Křížové. Literatura a internetové zdroje jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

V Olomouci dne

2020

.....

podpis

Poděkování

Děkuji Mgr. Jance Křížové za odborné vedení a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat rodičům dětí, kteří se mnou ochotně spolupracovali, a učitelkám v mateřské škole. Také bych ráda vyjádřila poděkování svému manželovi, který v průběhu studia převzal část mých povinností v péči o rodinu a svým synům za praktické rady, jak studovat.

OBSAH

ÚVOD.....	5
I TEORETICKÁ ČÁST	6
1 Rodina jako zdroj prvních podnětů ve výchově a vzdělávání.....	6
1.1 Ohlédnutí do historie výchovy a vzdělávání předškolních dětí	8
1.2 Výchovné styly v rodinách	9
1.3 Potřeby dětí předškolního věku	13
2 Dítě před nástupem do základního vzdělávání	16
2.1 Školní zralost a školní připravenost.....	19
2.2 Diagnostika školní zralosti a připravenosti.....	20
2.3 Důvody pro odklad školní docházky	23
3 Prevence školní neúspěšnosti	25
3.1 Mateřská škola a její působení na výchovu a vzdělávání	26
3.2 Spolupráce mateřské školy, rodiny a základní školy	29
3.3 Poslední rok docházky do mateřské školy jako součást povinné školní docházky ...	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	36
4 Rodinné prostředí a jeho vliv na školní zralost a školní připravenost dítěte.....	36
4.1 Cíl a výzkumné otázky	37
4.2 Metody výzkumného šetření.....	38
4.3 Charakteristika místa šetření.....	38
4.4 Charakteristika výzkumného vzorku	39
4.5 Etické aspekty	40
4.6 Limity výzkumu.....	40
5 Vlastní šetření.....	41
6 Výsledky šetření	44
6.1 Výsledky přímého pozorování edukativně stimulačních skupin	44

6.2	Výsledky z dotazníkového šetření	44
6.3	Závěry ze strukturovaných rozhovorů s rodiči	50
6.4	Závěry ze skupinového rozhovoru s učitelkami a diskusí	52
6.5	Závěry z individuálního rozhovoru s učitelkami	56
6.6	Závěry z analýzy prezenčních listin z akcí pořádaných MŠ.....	57
7	Shrnutí výsledků ve vztahu k cílům a výzkumným otázkám	58
8	Diskuse	60
	ZÁVĚR.....	64
	Seznam použitých zdrojů.....	66
	Seznam použitých zkratk	69
	Seznam použitých ilustrací a tabulek	70
	Seznam příloh.....	71

ÚVOD

Téma bakalářské práce jsem si vybrala z profesních důvodů, jako pedagog předškolního vzdělávání pracuji již řadu let. S problematikou školní zralosti a připravenosti dětí na školní docházku se setkávám velmi často. Další pohnutkou ke zpracování tohoto tématu byla také skutečnost, že v současné době jsou v rámci prevence školní neúspěšnosti organizovány mateřskou školou, základní školou i pedagogicko-psychologickou poradnou programy pro předškolní děti, které mají usnadnit zahájení jejich školní docházky. Mateřská škola se snaží o spolupráci s rodinou, základní školou a školským poradenským zařízením. Přes veškerou snahu počet odkladů v naší mateřské škole výrazněji neklesá. Pokud se ohlížím za svou dosavadní praxí a skutečností, že za posledních dvacet let se nabídka programů a doplňkových činností v rámci mateřských i základních škol pro rodiče a jejich děti spíše rozšiřuje, pokládám si tedy otázku, kde hledat příčiny častých odkladů školní docházky u našich předškoláků.

Ve svých úvahách přemýšlím nad skutečnostmi, které by školní zralost a školní připravenost mohly nejvíce ovlivnit. Zda jsou to skutečnosti, na které poukazují některé kolegyně s dlouholetou praxí, dle kterých má největší vliv způsob výchovy v rodinách, který se podle jejich názoru změnil po roce 1989. Nebo názor některých rodičů, kteří upozorňují na to, že nároky základní školy na děti v první třídě se neustále zvyšují. Často dochází k situacím, kdy rodiče nejsou schopni posoudit, zda je jejich dítě „zralé“ pro vstup do první třídy a obracejí se stejnou otázkou na učitelky mateřské školy, na pracovnice pedagogicko-psychologické poradny, případně na učitelky základní školy. Ne vždy však dostanou stejnou odpověď.

V teoretické části objasňuji základní pojmy a souvislosti spojené s tímto tématem. Jedná se o pojmy jako školní zralost, školní připravenost nebo odklad školní docházky. Práce obsahuje také informace o historii předškolního vzdělávání, výchovných stylech v rodinách, potřebách dětí předškolního věku a o významu mateřských škol pro jejich další vývoj. V práci se zaměřuji na hledání odpovědi, zda rodiče upravují společné aktivity s dětmi s ohledem na vstup do první třídy, a jaké jsou možnosti rodiny v oblasti prevence školní neúspěšnosti. Zaměřila jsem se také na nutnost spolupráce mateřských, základních škol, školských poradenských zařízení a rodičů.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Rodina jako zdroj prvních podnětů ve výchově a vzdělávání

„Nejvýznamnější výchovné a vzdělávací prostředí poskytují dítěti rodiče: přes řadu pokusů jsme zatím nevymysleli lepší. Vliv rodičů bývá zpravidla nejvýraznější a hlavně trvalý.“
(Mertin, 2011, s. 10)

Mnoho autorů považuje dětství za nejdůležitější a nejsledovanější období v životě člověka. V tomto období dochází k vytváření prvotních vztahů, socializaci, prostřednictvím učení se získávají nové znalosti a návyky, které si člověk udržuje po celý život. Toto období lze považovat za klíčové v životě každého člověka.

V rodině většina dětí sleduje vzorce chování, v rodičích má své vzory. Jaká je rodina, vztahy v ní a poměry, které v ní panují, ovlivňují určitým způsobem budoucí chování dítěte. Rodina předává ve svých dětech způsoby chování, děti tyto vzorce chování dále praktikují ve svém životě a následně ve výchově svých dětí. (Dedková in Nosál, 2004)

Rodiče jsou emocionálně významnou autoritu pro dítě předškolního věku, představují pro něj ideál, kterému se chce podobat. (Vágnerová, 2000)

Na výchovu dítěte mají vliv hlavně rodičovské postoje, které se dále tvoří během soužití s dítětem. Základy těchto postojů se vyvíjejí na základě zkušeností s vlastními rodiči (nebo náhradními rodičovskými osobami).

„Mají tedy rodičovské postoje dosti dobrodružnou cestu od svých pramenů kdesi hluboko ve vlastním dětství až do doby, kdy budou moci být uplatněny ve výchově vlastního dítěte. Jenomže nic se ze života neztrácí a co tam bylo během tohoto vývoje s láskou vloženo, to má velkou naději, že bude i s láskou předáno další generaci. Jde tu o jakýsi podivuhodný koloběh dobrého i zlého mezi lidskými generacemi – a nám jde přirozeně o to, aby to dobré nabývalo vrchu.“
(Matějček, 1996, s. 12)

Tyto postoje k výchově dětí se liší u jednotlivých národů a etnik. V rodinách Britů či Američanů je dětem obvykle ponechána volnost v chování, protože panuje přesvědčení, že pak bude dítě samostatné a sebevědomé. Naopak u Japonců a Vietnamců je běžné, že vychovávají děti k ukázněnosti, k úctě k dospělým a učitelům. Tyto postoje se přenášejí z generace na generaci, děti si je osvojují od svých rodičů. (Průcha, Kořátková, 2013)

„Rodinou a v rodině je dítě uváděno do kulturního prostředí svého okolí a do života v lidské společnosti. V rodině poznává, jak vypadá soužití mezi lidmi, a seznamuje se s hodnotovým žebříčkem. Kvalita vztahů v rodině, její osobitý životní styl i její přístupy k péči o dítě výrazně ovlivňují jeho fyzické, psychické i sociální zdraví.“ (Havlíková a kolektiv, 2006, s.77)

Pokud hovoříme o rodinném prostředí jako nejvýznamnějším činiteli, pak si musíme říct, jak tato česká rodina vypadá a jaké základní charakteristiky rodiny ve vztahu k dítěti jsou typické.

V posledních desetiletích klesá počet narozených dětí, teprve po roce 2005 se začal počet narozených dětí mírně zvyšovat. Zvyšuje se věk matek, přibývá proto rodin s jedním dítětem. Vzrostl počet dětí narozených mimo manželství, přibývá také dětí, které vyrůstají v neúplných rodinách. Zvyšuje se počet rozvádějících se manželství a rozpadajících se partnerských vztahů. Pro současnou českou společnost je charakteristické, že mnoho matek předškolních dětí vstupuje do zaměstnání.

Jedním z faktorů působících na dítě v rodinném prostředí je také úroveň vzdělání rodičů. Výzkumy bylo prokázáno, že rodiče se základním vzděláním nebo s vyučením leckdy nemohou svým dětem poskytnout natolik podnětné prostředí jako rodiče s vysokoškolským nebo středním vzděláním s maturitou. (Průcha, Kořátková, 2013)

Význam vzdělanostní úrovně rodičů na vychovávané dítě v některých sledovaných oblastech potvrzují i další výzkumy. (Šmelová a kol., 2015)

Obecně lze říct, že rodina plní tyto funkce:

- Biologicko-erotická: zajišťování reprodukce společnosti a vytváření potřebných podmínek pro život dítěte a členů rodiny.
- Ekonomicko-zabezpečovací: zapojení členů rodiny do pracovního procesu, materiální zabezpečení rodiny.
- Emocionální: vytváření prostředí v němž existují citové vazby, pohoda, pocit bezpečí a lásky.
- Výchovná: dlouhodobé a cílevědomé působení rodiny na děti a respektování jejich potřeb a zájmů. (Šmelová, 2004)

Rodina je nejvýznamnější sociální skupina, fungující jako primární socializační činitel. Rodina dítěti zprostředkovává sociokulturní zkušenosti individualizovaně a pro ni specifickým způsobem. Vychovává jej, a tímto způsobem rozvíjí jeho psychické funkce i celou osobnost. Rodinná výchova je však do jisté míry podmíněna dědičností. Je výsledkem aktivity rodičů, na

jejichž chování i celkové sociokulturní úrovni se nezanedbatelnou měrou podílejí jejich vrozené předpoklady. (Vágnerová, 2000)

1.1 Ohlédnutí do historie výchovy a vzdělávání předškolních dětí

Odpověď na otázku, kdy je možné začít dítě vychovávat se v průběhu staletí i posledních desetiletí mění. Jak podotkl František Rut Tichý v předmluvě ke Komenského Informatoriu školy mateřské, již Komenský radil rodičům, jak vychovávat dítě předškolního věku. K jeho myšlenkám se vracejí jeho následovníci v pozdějších letech, ale i současní autoři odborné literatury, věnující se výchově a vzdělávání dětí. V tomto díle je zdůrazněno, že je nutné vychovávat dítě již v nejužším věku, což také v následujících letech potvrdili moderní vědecké poznatky z pedagogiky a psychologie. V této knize se také poprvé objevuje myšlenka potřeby začlenit výchovu nejmenších do výchovné soustavy. (Tichý in Komenský, 1972)

„Sigmund Freud a jeho následovníci spolehlivě ukázali, že každý z nás mnohé „výchovné“ zásahy svého společenského okolí přijímá bez rozumu a bez pochopení, a to navíc tak hluboce, že to v nás zůstává a pracuje třeba po celý život, aniž jsme si toho vědomi. Tak se postoupilo v představách o výchově do věku kojeneckého a pak ještě hlouběji.“ (Matějček, 1996, s. 10)
Dnes již víme, že plod v matčině těle je propojen s jejími tělesnými pochody i psychikou.

V zásadě existují tři hlavní názory na pojetí vývoje osobnosti dítěte, a tím i na přístupy k výchově a vzdělávání dítěte. Empirismus jako jediný pramen poznání uznává smyslovou zkušenost (empirii) a vliv prostředí. Zdůrazňuje se velká schopnost člověka utvářet se učením. Empiristé pohlížejí na dítě jako na tvárný objekt, který má být zformován do určité podoby.

Naopak nativismus považuje za rozhodující faktory vývoje vrozené dispozice. *„Dítě je od přirozenosti dobré, proto nesmí být kaženo výchovou“*. Nativisté tvrdí, že lidé jsou svými přirozenými sklony biologicky uzpůsobeni k tomu, aby se rozvíjeli určitým způsobem.

Interakcionismus vysvětluje duševní vývoj člověka jako proces interakce vrozených schopností a faktorů prostředí. V současné době se tento způsob hodnocení vývoje osobnosti dítěte jeví jako nejužitečnější. Podle zastánců interakcionismu je vývoj dítěte podporován dospělými, kteří mu pomáhají vytěžit maximální užitek z vnějšího prostředí. Mezi průkopníky tohoto pohledu na předškolní vzdělávání patří Fröbel, Montessoriová nebo Steiner. Díla těchto průkopníků předškolní výchovy odkrývají celý soubor obecných principů, které přetrvaly léta a mají stále co říct. (Bruceová, 1996)

Součástí tradiční předškolní výchovy jsou tyto principy:

1. „*Dětství je považováno za plnohodnotnou součást života, a ne pouze za „přípravu na dospělost“. Proto i výchova je chápána jako přínosná pro daný okamžik, a ne jako příprava a výcvik na pozdější období života.*
2. *Důležité je dítě jako celek. Zdůrazňuje se zdraví jak tělesné, tak duševní. Stejně jako potřeba vnímat, přemýšlet, mít duchovní zážitky.*
3. *Učení nelze rozskatulkovat, protože všechno poznání a vědění je vzájemně propojeno.*
4. *Velký význam má vnitřní motivace, která ústí v činnosti, k níž dítě dává podnět samo a samo ji řídí.*
5. *Důraz na sebekázeň.*
6. *Vývoj dítěte lze rozdělit na specifická stadia.*
7. *S výchovou a vzděláním dítěte je třeba začít u činnosti, kterou dítě ovládá, ne u činnosti, kterou nezná.*
8. *Dítě má svůj vlastní vnitřní život, který projevuje jen za příznivých okolností a podmínek.*
9. *Pro dítě jsou velmi důležití lidé (jak dospělí, tak děti), se kterými je v kontaktu.*
10. *Výchova dítěte je chápána jako vzájemné ovlivňování dítěte a vnějšího prostředí, které zahrnuje ostatní osoby v jeho okolí a vědění samo o sobě.“*

(Bruceová, 1996, s. 19-20)

1.2 Výchovné styly v rodinách

„Dítě je individualita, a ne učebnicové schéma ani vývojový automat! Tuto individualitu by měli rodiče poznávat a ovšem také respektovat.“ (Matějček, 1996, s. 29)

První nejdůležitější školou je pro dítě rodina – pokud má štěstí, že vyrůstá v dobře fungující rodině, byť třeba neúplné. Děti jsou v rodinách významně ovlivňovány vzdělávacími procesy, jež probíhají většinou spontánně a uskutečňují je rodiče i prarodiče. Intenzita i kvalita těchto vzdělávacích aktů se může lišit podle typu rodinného prostředí.

Jsou rodiny, kde je edukace pro vývoj dítěte velmi povzbuzující, takže mluvíme o podnětném či rozvíjejícím rodinném prostředí. Bohužel existují i rodiny, kde je podpora rozvoje dětí méně podnětná, nebo se dokonce zanedbává, rodiče či náhradní pečovatelé nevěnují vzdělávání dětí náležitou pozornost a děti vyrůstají v sociokulturně znevýhodněném rodinném prostředí. (Průcha, Kořátková, 2013)

Způsob výchovy je jednou z podmínek, která ovlivňuje vývoj dítěte, rozvíjí osobnost nebo brzdí a narušuje její vývoj. Způsob výchovy je ovlivňován třemi skupinami podmínek, ve vzájemné interakci:

1. osobní vlastnosti a zkušenosti vychovávajících,
2. vlastnosti a zkušenosti vychovávaných dětí,
3. společenskohistorické podmínky od ekonomických a kulturních až po výchovné tradice země, doby, rodiny, školy atd.

Způsob výchovy v rodině bývá značně stabilní, někdy se střídá podle měnící se situace v rodině. (Čáp, 1996)

Existují tři základní modely uspořádání společnosti: autoritativní model, anarchie a demokratický model. Tytéž možnosti uspořádání existují i v životě menších skupin, například v rodinách.

Autoritativní styl charakterizuje velké množství příkazů, zákazů a povinností. Určují je ti, kteří mají moc, platí především pro ty, kteří moc nemají.

Anarchie se někdy označuje za „vše dovolující“ styl, kde nejsou jasná pravidla a normy, nebo vůbec neexistují. Není jasné, kdo je určuje, vznikají nahodile, nejsou závazná.

Demokratický styl má smysluplné normy a pravidla odrážející skutečné potřeby společnosti a respektující základní lidské potřeby. Základních pravidel není mnoho. Na jejich vytváření mají možnost se podílet všichni členové společnosti a platí pro všechny. (Kopřiva a kol., 2012)

Na rodičovském působení je důležité, jak rodiče své dítě řídí. Při autoritativním výchovném stylu má rodič větší zkušenosti a ví, co je třeba k dosažení úspěchu, dítěti určuje prakticky všechno. Pro dítě je tento přístup docela výhodný, zmenšuje se tak pravděpodobnost, že udělá chybu. Nenaučí se však samostatnému uvažování, rozhodování a ani tomu, že za svá rozhodnutí nese zodpovědnost.

Při liberálním stylu výchovy rodiče pokládají dítě za rovnoprávnou bytost, která si o svém životě může rozhodovat sama od nejtítlejšího dětství. V tomto případě nemá dítě stanoveny prakticky žádné hranice, dělá, co chce. Když narazí na práva a potřeby rodičů, jsou to oni, kdo ustoupí.

Způsob výchovy, který je nejčastěji doporučován je demokratický (integrační), který kombinuje respekt k osobnosti dítěte, podporuje jak iniciativu, tak stanovování hranic a udělování příkazů. Vychovatel podporuje vlastní názory dítěte, diskutuje s ním a částečně mu

dává možnost rozhodovat o svém životě. V posledním desetiletí dochází k všeobecnému uvolňování výchovných přístupů. V České republice se objevily liberalizační tendence ve výchově po roce 1989 a až na výjimky se čeští rodiče chovají racionálně a výchovu liberalizují postupně. Malé dítě se cítí bezpečně ve světě, který je jasný, přehledný, kde chování dospělých je čitelné. Důležité je hlavně u předškolních dětí, aby rodiče byli ve výchovných postupech a rozhodnutích jednotní. (Mertin, 2004)

Nesprávné nebo nevhodné výchovné styly lze často identifikovat v problémech zatížených rodinách. Jedná se o tyto typy rodin:

- Nezralá rodina: velmi mladí, nezralí rodiče přivádějí na svět potomky, nejsou pak schopni bez potíží děti vychovávat, většinou potřebují pomoc.
- Přetížená rodina: rodina přetížená konflikty, narozením dalšího dítěte, starostmi s nemocí, přetížená citovým strádáním, ekonomickými problémy. Přetrvávající problémy naruší většinou život celé rodiny, ale pouze dočasně.
- Rodina ambiciózní: rodiče bývají zaměřeni na svoji práci a kariéru, většinou na úkor dětí. Nemají na ně čas, snaží se to kompenzovat dárky. Dítě velmi často citově strádá.
- Perfekcionistická rodina: Dítě je pod neustálým tlakem podávat vysoké výkony, bez ohledu na jeho předpoklady. Takové situace vedou k vyčerpání, úzkosti a strachu dítěte, že rodiče zklame.
- Autoritářská rodina: děti se vychovávají pomocí příkazů a zákazů. Dítě nemá prostor pro vlastní spontánní projevy. Následky se mohou na dítěti projevit různě.
- Rozmazlující rodina: má snahu vždy ve všem dítěti vyhovět, dítě vždy všeho dosáhne. U dítěte není rozvíjena schopnost sebehodnocení a podřízení se.
- Rodina liberální a improvizující: rodina má nedostatečný řád, postrádá styl soužití, rodiče nedokážou vytýčit cíle ani perspektivy. Dítě trpí nadměrnou svobodou, s níž si neví rady.
- Odkládající rodina: rodiče většinou děti odkládají u prarodičů, známých apod. U dítěte nedochází k vytváření povědomí domova, dítě neví, kam patří, kde je jeho místo.
- Disociovaná rodina: v rodině jsou vážně narušeny vztahy. Taková rodina může být izolovaná od okolního světa, může jít o rodinu konfliktní. Dítě se nachází v podmínkách častých hádek, rodina nevytváří potřebné vzory pro dítě, dítě citově strádá, je traumatizováno. (Helus in Šmelová, 2004)

Zajímavou se jeví otázka, jak se mění výchovné přístupy v průběhu času. *“Někteří hodnotí změny ve výchově negativně, jiní jsou spokojeni a domnívají se, že výchova dnes lépe slouží rozvoji možností a uspokojování potřeb dětí. Měli bychom se proto pokoušet porozumět tomu,*

co změny přinášejí, eventuálně co nám při výchově dětí zjednodušují a co komplikují. Co se tedy změnilo? Na prvním místě vnímám větší volnost a respekt, které dětem poskytujeme.“ (Mertin, 2011, s. 69)

Součástí výchovného procesu je mimo jiné uvedení dítěte do společnosti, které největším dílem zprostředkovávají rodiče. *„Jsou to oni, kdo zasvěcují dítě do tajů fungování společnosti, osvětlují mu zákonitosti, pravidla a normy, jež si jedinec musí osvojit a dodržovat je, aby úspěšně (pře)žil. Snaží se mu předat maximum svých vědomostí a zkušeností, uchránit ho před překážkami a nástrahami, které život ve společnosti přináší. Nechtějí, aby dítě opakovalo chyby svých rodičů. Pro blaho potomků jsou rodiče ochotni udělat a obětovat cokoliv. Koneckonců to tak má být, právě toto je jedna z hodnot či norem, kterou dnešní společnost uznává.“* (Doubrovová in Nosál a kolektiv, 2004, s. 136)

“Stále větší pracovní nároky moderní doby a častější uplatňování žen na pracovním trhu s sebou přináší změnu v životě dítěte. Dříve se mnoho rodičů spoléhalo i na pomoc prarodičů, kteří v době jejich zaměstnání přebírali odpovědnost za dítě. Nyní se, ale do popředí zájmu člověka dostává práce, doba odchodu do důchodu se výrazně posunuje a velmi mnoho prarodičů přichází do důchodového věku teprve v době, kdy jejich vnoučata již dávno studují střední školu.“ (Dedková in Nosál a kolektiv, 2004, s. 92)

V dnešní době, kdy je kladen důraz na rozvoj osobnosti a individuality, mnoho lidí, hlavně mladších, nachází seberealizaci v práci. Jejich cílem tedy budou děti, které naplní jejich potřebu rodičovství, ale budou samostatnější, a nebudou překážkou v jejich kariéře. Předpokládá tedy, že role dítěte nebude stejná jako dříve, ale tak jako se mění svět, se bude měnit i obsah dětství. Děti možná opustí klasické dětství dříve, ale získají nový prostor pro seberealizaci a rozvoj, kdy budou stále čerpat z výhod závislosti na rodičích, ale získají i novou nezávislost a samostatnost, která bude prospěšná v jejich dalším životě. (Nosál a kolektiv, 2004)

Některé výzkumy přináší nové poznatky z oblasti životního stylu současné rodiny. Pomocí dotazníků byly zjištěny některé typické charakteristiky životního stylu českých rodin, jako je posun ke konzumnosti a orientace na materiální hodnoty, způsob trávení volného času aj. Bylo zjištěno, že se stále udržují některé rozdíly v životním stylu rodin na venkově a ve městech. (Průcha a kol., 2016)

S podobnými závěry se můžeme setkat i u dalších výzkumů zaměřených na sociálně ekonomickou situaci, volný čas, média v životě rodiny a spokojenost členů rodiny.

Z těchto výzkumů vyplynulo, že dělba práce v rodině zaznamenává jisté posuny, ale i nadále ženy týdně věnují domácím pracím dvakrát více času než muži. Model, kde se muži a ženy o tyto práce dělí se vyskytuje ve třetině případů. Manželství je bez ohledu na věk stále vnímáno jako nejvhodnější prostředí pro výchovu dětí. Až 90 % respondentů se ztotožnilo s výrokem, že největší radost v životě je pozorovat, jak rostou jejich děti.

Bylo potvrzeno, že životní spokojenost je větší u sezdaných jedinců a že rodinný stav je v tomto ohledu důležitější než vzdělání. Z výzkumu vyplynulo, že celkově převládá životní styl orientovaný na rodinu (rodina je základem života ve všech rovinách), a to jak ve městech, tak na venkově. Druhý nejčastěji preferovaný životní styl je hedonistický (důraz na sociální kontakty, síť přátel a známých, jedinec se distancuje od konvenčního rodinného života), který převládá u rodin ve městech. Životní styl orientovaný na duchovní hodnoty je nejméně častý. (Kraus a kolektiv, 2015)

„Do životního stylu současných rodin se promítají posuny v hodnotové orientaci. Čím dál více získávají převahu materiálního charakteru nad hodnotami duchovními. Podíl na tom má i výrazný průnik médií do života rodin. Média zásadně ovlivňují volný čas jednotlivých členů rodiny i celkový životní styl.“ (Kraus a kolektiv, 2015, s. 116)

Volný čas je nenahraditelnou součástí života dětí a dospělých. Trávení volného času v rodinách může být aktivní i pasivní. V důsledku rozvoje informačních technologií, společenských změn, došlo v posledních dvaceti letech ke změnám ve vývoji volnočasových aktivit. Dominantní postavení má především televize, mobilní přístroje, počítače a internet. Značný pokles zaznamenaly čtenářské a pohybové aktivity, návštěvnost divadel. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že ve společných aktivitách dominují procházky a výlety (87,9 %), sledování televize (86,2 %), nejméně frekventovaná je četba (10,8 %). (Kraus a kolektiv, 2015)

1.3 Potřeby dětí předškolního věku

Předškolní období trvá od 3 přibližně do 6 let. Konec této fáze přichází s nástupem dítěte do školy. Období předškolního věku je také označováno jako věk iniciativy, jehož hlavní potřebou je aktivita. (Vágnerová, 2000)

„Potřeba je nárokem jednotlivce vůči prostředí. Potřebou je člověk motivován. Potřeby nám pomáhají udržet základní životní funkce a žít plnohodnotný život.“ (Havlinová a kolektiv, 2006, s. 27)

K nejnámějšímu modelu lidských potřeb patří model A. Maslowa, který tyto potřeby uspořádal do podoby pyramidy. Základnu tvoří potřeby fyziologické (potřeba potravy, vyměšování, kyslíku, spánku apod.), nad nimi jsou potřeby bezpečí (jistoty a stálosti, pořádku a pravidel apod.), další vyšší úroveň představují potřeby sounáležitosti (lásky, náklonnosti, někam patřit), na předposlední úrovni jsou potřeby uznání (sebedůvěra, sebeúcta), vrchol pyramidy představují potřeby seberealizace (sebenaplnění). Potřeby dětí se v jednotlivých vývojových obdobích mění. (Šmelová, 2004)

Obrázek 1 - Přirozené lidské potřeby podle Abrahama Maslowa¹

Základní biologické potřeby uspokojujeme v tomto období zajištěním nezbytných podmínek pro dobré fungování metabolismu. Zajištěním kvalitní výživy, uspokojováním hygienických požadavků, dostatkem tepla, čistoty a ochranou před škodlivými vlivy životního prostředí.

Uspokojování psychických potřeb, které navazují na potřeby biologické a přímo souvisejí s potřebami sociálními, vede k rozvoji dítěte v oblasti intelektu, citů a vůle, chování, interakci s okolím. Napomáhá chápání sebe i ostatních, společenských hodnot a celého prostředí. Základní sociální potřeby souvisejí s psychickými a některé spolu splývají, a proto bývají označovány jako potřeby psychosociální. Tyto zajišťují, kvalitní socializaci, která sice je

¹ vlastní zpracování

celoživotním procesem, ale v předškolním období má významný vliv na celkový rozvoj dítěte. Čtvrtou skupinu tvoří základní vývojové potřeby. Ty mají funkci spočívající v udržování již dříve dosažené úrovně života dítěte. Vývojové potřeby vedou k činnostem, jimiž se jedinec sám rozvíjí, motivují ho k aktivitám a vedou k posunu v jeho vývojové úrovni. (Šmelová, 2004)

„Uspokojování základních lidských potřeb je tak zásadní, že nedostatky v této oblasti, zejména dlouhodobé nedostatečné uspokojování potřeb v průběhu dětství, může vážně narušit zdravý vývoj člověka.“ (Kopřiva a kol., 2012, s. 190)

2 Dítě před nástupem do základního vzdělávání

Každé dítě se od narození vyvíjí v nějakém edukačním prostředí. To znamená, že vyrůstá v určitých životních podmínkách, kde na něho působí záměrně nebo spontánně různé podněty, bez nichž by se nemohlo rozvíjet. Edukačním prostředím v průběhu raného dětství je obvykle rodina.

Od určitého věku jsou děti povinně začleněny do školy jakožto instituce formálního vzdělávání, mnohé děti se stávají účastníky předškolního vzdělávání (formálního) v mateřských školách a podobných institucích. Zde dochází u většiny dětí k výraznému obohacení sociálních a komunikačních kontaktů a formují se zde vrstevnické vztahy a role. (Průcha a kol, 2016)

Předškolní vzdělávání v rámci české vzdělávací soustavy je realizované nejčastěji v mateřské škole. Toto vzdělávání se přizpůsobuje vývojovým, fyziologickým, kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí. Výchova zde spočívá v záměrném působení na komplexní procesy rozvoje předškolního dítěte. Zahrnuje prožívání blízkosti a vztahu s nezbytnou péčí a bezpečím, které dítěti umožňuje aktivně poznávat a učit se. Poskytuje základní orientaci ve fungování společnosti a pomáhá mu přijmout pravidla soužití. Vzdělávací procesy ať spontánní, nebo záměrně navozené, mají významnou souvislost s naplněním fyziologických a psychosociálních potřeb. (Průcha, Kořátková, 2013)

„Již v předškolním věku jsou vytvářeny základy klíčových kompetencí, které mají význam z hlediska přípravy dítěte pro započetí systematického vzdělávání a pro jeho další životní etapy a celoživotní učení. Kvalitní základy klíčových kompetencí, položené v předškolním věku, mohou být podstatným příslibem dalšího příznivého rozvoje a vzdělávání dítěte, nedostatečné základy naopak brzdou, která dítě na počátku jeho životní a vzdělávací cesty může znevýhodňovat.“ (Šmelová, Petrová, Suralová a kol, 2015, s.273, 274)

Rámcově vzdělávací program předškolního vzdělávání (dále jen RVP PV) vymezuje klíčové kompetence jako soubor požadavků na vzdělávání zahrnující podstatné vědomosti, dovednosti a schopnosti univerzálně použitelné v běžných pracovních a životních situacích. Je teda zřejmé, že by si dítě v průběhu předškolního věku mělo jejich základy osvojit.

V tomto období dochází také k fyzickému, sociálnímu, emocionálnímu, kognitivnímu, jazykovému vývoji. Na konci docházky do mateřské školy můžeme u dětí pozorovat některé společné znaky.

Znaky typické pro šestileté dítě uvádí Kreislová (2008):

Fyzický vývoj

- Dítě má velkou potřebu pohybu, je plné energie.
- Snadno se unaví.
- Má ustálenou preferenci v užívání pravé nebo levé ruky.
- Zvládá koordinaci pohybů.
- Jemná motorika se stále rozvíjí.

Sociální vývoj

- Přijímá autoritu dospělého, napodobuje ho.
- Touží být milováno.
- Má smysl pro humor.
- K práci přistupuje svědomitě, bere věci vážně.
- Často se přeceňuje, snaží se o víc, než na co mu stačí schopnosti.
- Potřebuje povzbuzení, podporu.
- Má zálibu v individuálních činnostech.
- Ke hře potřebuje partnery.
- Samo si vybírá kamarády.
- Rádo spolupracuje v menších skupinkách.
- Ve skupině se snaží prosadit své názory, je dominantní až panovačné.
- Má potřebu být první, nerado prohrává.

Emocionální vývoj

- Dítě rozlišuje dobro a zlo.
- Rozvíjí smysl pro „fair play“, vyžaduje dodržování pravidel.
- Začíná ovládat své emoce.
- Vnímá pocity ostatních, ale občas má tendenci žalovat.
- Často se hádá, ale jeho spory nejsou dlouhodobé.
- Má obrovskou schopnost prožívat radost.
- Miluje překvapení.
- Většinou je schopné odloučit se od rodiny.

Kognitivní vývoj

- Začíná chápat časové pojmy z budoucnosti.
- Má představu o čase.
- Roste chápání koloběhu životních dějů.
- Uvědomuje si množství a rozměry.
- Třídí předměty podle jejich znaků a vlastností.
- Roste doba soustředění na činnost.
- Rádo klade otázky, je zvědavé.
- Má rádo nové hry, má oblibu v manipulačních a stolních hrách.
- Stejně jako výsledný produkt je těší i samotný proces tvorby.
- Zahajuje více činností, než je schopno dokončit.
- Rádo opakuje to, co se naučilo.
- Stejně typy úloh a zadání mu přináší radost, protože je v nich úspěšné.
- Je schopné učit se mechanicky.
- Rádo pracuje samostatně a ve svém vlastním tempu.
- Je schopné hodnotit svou práci i práci druhých.
- Zjišťuje, jak věci fungují, rádo věci rozebírá.
- Nejlépe se učí prostřednictvím objevování.
- Jeho myšlení je konkrétní.

Jazykový vývoj

- V rozhovoru používá vhodných výrazů a slovních obrátů.
- Dobře komunikuje s rodinou, přáteli i cizími osobami.
- Někdy přetrvávají problémy s vyslovováním hlásek.
- Rádo vysvětluje, ukazuje, vypráví, často přehání.
- Miluje vtipy a hádanky.
- Jeho slovní zásoba se rychle rozšiřuje.
- Zajímá se o význam slov.
- Rádo posílá vzkazy.
- Je dobrým posluchačem.

2.1 Školní zralost a školní připravenost

Poznatky o školní zralosti a připravenosti dětí jsou shromažďovány již od poloviny minulého století. Současně probíhá i vyjasňování terminologické problematiky, která ani dnes není zcela jednoznačná.

Školní zralost je chápána hlavně z biologického hlediska jako stav mentálního, smyslového a tělesného vývoje, jenž se u šestiletých dětí očekává. Školní připravenost je posuzována jako soubor sociálních dovedností, zejména komunikačních, osvojených norem chování a sociálních rolí, předpokladů k učení, tedy vlastností nutných pro fungování dětí ve školním prostředí. (Průcha a kol., 2016)

„Co je vlastně školní zralost? Jedná se o doposud nejznámější a nejfrekventovanější pojem označující dosažení určitého stupně ve vývoji dítěte před vstupem do základní školy.“ (Kropáčková, 2008, s. 11)

„Školní připravenost a zralost nelze od sebe odtrhnout. Dítě může být na školu připravené pouze za předpokladu dosažení určité úrovně biologického a psychického vývoje, a naopak podnětné prostředí přispívá k celkovému rozvoji dítěte. Oba tyto pojmy nelze oddělit ani zaměňovat i přesto, že mají ledacos společného.“ (Berčíková, Šmelová a kol., 2013, s. 33)

Školní zralost je určitá úroveň biologického zrání nervového systému, které zahrnuje tělesnou, psychickou i emočně sociální způsobilost dítěte zvládnout požadavky školní docházky. Je do značné míry ovlivněna genetikou. Školní připravenost je souhrn kompetencí, které si dítě může osvojit a naučit se je na základě působení rodičů, jiných dospělých i na základě docházky do mateřské školy. (Průcha a kolektiv, 2016)

Školní zralost je spojená se zráním organismu dítěte, především jeho centrální nervové soustavy (dále jen CNS), což se projevuje změnou celkové reaktivity, zvýšením emoční stability a odolnosti vůči zátěži. Dostatečná zralost umožňuje lepší využití schopností dětí, díky kvalitnější koncentraci pozornosti. Zralost CNS také umožňuje přijatelnější adaptaci na školní režim. Zrání CNS taky pozitivně ovlivňuje lateralizaci ruky, rozvoj motorické i senzomotorické koordinace a zručnosti. CNS a jeho zrání ovlivňuje rozvoj zrakového a sluchového vnímání. Rozvoj poznávacích procesů je závislý na dědičných dispozicích, ale také na adekvátní stimulaci. Přijatelná adaptace na školu závisí také na úrovni rozvoje regulačních kompetencí (emočně nezralé dítě je přecitlivělé k jakékoliv změně).

Školní připravenost definuje jako získané kompetence, které jsou rozvíjeny učením a jsou závislé na specifické sociální zkušenosti. Dítě musí dosáhnout přijatelné socializační úrovně, mělo by umět přijmout různé role, umět přijatelným způsobem komunikovat, respektovat běžné normy chování. V socializačním procesu má největší význam rodina. (Vágnerová, 2000)

Školní zralost je dosažení takového stupně vývoje (v oblasti fyzické, mentální, emocionálně-sociální), která umožní dítěti účastnit se bez větších obtíží výchovně-vzdělávacího procesu. Školní připravenost lze definovat jako kompetence v oblasti kognitivní, emocionálně-sociální, pracovní a somatické, které dítě nabývá a rozvíjí učením a sociální zkušeností.

Posuzování školní zralosti se rozděluje na několik oblastí. Úroveň vyspělosti tělesného (somatického) vývoje, kterou posuzuje praktický či odborný lékař. Úroveň vyspělosti poznávacích (kognitivních) funkcí, kdy se posuzuje vizuomotorika a grafomotorika, řeč, sluchové a zrakové vnímání, vnímání prostoru a času, základní matematické představy. Další důležitou oblastí je úroveň práceschopnosti (pracovní předpoklady, návyky) a úroveň zralosti osobnosti (emocionálně-sociální zralost). (Bednářová, Šmardová, 2015)

Z těchto vymezení, od různých autorů, lze tedy usuzovat, že školní zralost je spíše záležitostí celkového zrání organismu, které také ovlivňují genetické dispozice a vnější vlivy prostředí. Školní připravenost je postupně získávána zkušenostmi dětí v průběhu socializace. Všichni autoři předkládají rodinu jako nejdůležitějšího činitele v socializaci dítěte.

2.2 Diagnostika školní zralosti a připravenosti

Nástup do školy je důležitým sociálním mezníkem. Dítě získává novou roli, stává se školákem. Doba nástupu do školy nebyla stanovena náhodně, je určena věkem a odpovídající vývojovou úrovní dítěte. Ve věku 6–7 let dochází k vývojovým změnám, které jsou podmíněny zráním a ovlivněny učením. Nástup do školy je spojen s nutností osamostatnění a přijetí zodpovědnosti. (Vágnerová, 2000)

„Zásadním způsobem se mění jeho každodenní režim, poměr mezi hrou a pracovní činností, sociální vztahy a vazby. Předpokladem úspěšného zvládnutí této náročné změny je určitý stupeň tělesného, duševního a sociálního rozvoje dítěte.“ (Havlíková a kolektiv, 2006, s. 82)

Období nástupu do první třídy je poměrně krátké, ale pro vývoj dítěte velice závažné. Znamená převzetí role a nových úkolů. (Průcha a kol., 2016)

Pro úspěšný vstup do školy nejsou v současné době uváděny konkrétní dovednosti a znalosti, ale RVP PV vymezuje výstupní klíčové kompetence. Kompetence jsou soubory vědomostí,

dovedností, schopností a postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj jedince, jeho aktivní zapojení do společnosti a budoucí uplatnění v životě.

- kompetence k učení
- kompetence k řešení problémů
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální
- kompetence činnostní a občanské

„Klíčové kompetence nejsou pro dítě povinné, ale naší snahou je položit u dítěte základy klíčové kompetence tak, jak to možnosti konkrétního dítěte dovolí.“ (Berčíková, Šmelová 2013, s.36)

Pokud rodiče pochybují, zda je jejich dítě zralé a připravené zahájit povinnou školní docházku, je vhodné poradit se právě s učitelkou mateřské školy. Učitelky děti velmi dobře znají, mohou je srovnávat s vrstevníky a v průběhu docházky do mateřské školy provádí průběžnou pedagogickou diagnostiku. (Kropáčková, 2008)

„Za „nezralé“ označují psychologové ty děti, u kterých neproběhla kvalitní vývojová změna důležitá pro nástup do školy ve více složkách školní zralosti. Školní nepřipravenost lze vnímat jako nedostatečné osvojení si více oblastí klíčových kompetencí dosažitelných na konci předškolního vzdělávání.“ (Berčíková, Šmelová 2013, s. 36-37)

„Pro předškolní věk je obzvlášť typické, že mezi dětmi existují velké rozdíly v rychlosti i posloupnosti vývojových změn a zrání jednotlivých oblastí psychiky. Školnímu neúspěchu lze předcházet včasnou a objektivní diagnostikou nedostatků v rozvoji dětské psychiky a z ní odvozených podnětů pro nápravu zjištěných odchylek a nerovnoměrností.“ (Šmelová, Petrová, Souralová, 2015, s. 69)

„Vysoká kvalita předškolního vzdělávání v České republice je – kromě jiných faktorů, jako je promyšlený státní vzdělávací program, kvalifikovanost pedagogického personálu, materiální vybavenost mateřských kol, - zajišťována také organizováním pedagogicko-psychologického diagnostikování dětí.“ (Průcha a kol., 2016, s. 76)

Toto diagnostikování obsahuje několik druhů aktivit:

1. Pedagogicko-psychologická diagnostika je vědecká disciplína, která se zabývá teorií a výzkumem stavu dětské populace z hlediska vývoje kognitivního, emocionálního, psychosociálního, řečového, komunikačního, a zkoumá odchylky od normálního vývoje.

2. Pedagogicko-psychologická diagnostika je soustava metod a vyšetřovacích procedur, které se používají při vytváření diagnóz. Je základem práce pedagogicko-psychologických poraden a speciálně pedagogických center.
3. Pedagogicko-psychologická diagnostika je součástí studia učitelství (včetně učitelství pro mateřské školy). Předpokládá se, že učitelé mají být vybaveni znalostmi a dovednostmi, jak provádět diagnostiku dětí, které vzdělávají.
4. Existuje také osvětová stránka pedagogicko-psychologické diagnostiky zaměřená prioritně na rodiče dětí. Je reprezentována souborem publikací, které rodiče informují o různých problémech a diagnostikování a jak si mají počínat v případě pozorování anomálií u svých dětí. (Průcha a kol, 2016)

„Pedagogicko-psychologická diagnostika je v České republice dobře organizována, podle zákona č. 561/2004 Sb. ji provádějí kvalifikovaní odborníci v institucích dvojího typu (1) pedagogicko-psychologické poradny, kterých je více než 80 a jsou dostupné ve všech krajských a dalších větších městech: (2) speciálně pedagogická centra, která jsou určena pro děti a žáky s různými druhy zdravotního postižení.“ (Průcha a kol., 2016, s. 78-79)

Metody diagnostiky se můžou mezi poradnami lišit. Ve výzkumu zabývajícím se touto problematikou bylo osloveno 60 pedagogicko-psychologických poraden s žádostí o vyplnění dotazníku. Cílem šetření bylo zjistit, které metody jsou v posuzování školní zralosti používány nejčastěji. Odpovědělo 18 pedagogicko-psychologických poraden. Na základě jejich odpovědí byl sestaven přehled používaných metod. Nejčastěji se používá *Orientální test školní zralosti Kern/Jirásek*, *Edfeldtův reverzní test*, *Zkouška laterality* (Sovák, dopravitel Žlab a Matějček), *Barevné progresivní matice – CPM* (Raven), *Test Terman-Marillové* (Stanford-Binetův test inteligence, III. Revize), *Zkouška znalostí předškolních dětí* (Matějček, Vágnerová), *Posuzovací schéma školní zralosti* (Kondáš), *Zkouška sluchové diference* (Wampman, upravil Matějček). (Hynková, 2009)

„Kromě těchto institucí mají důležitou roli také učitelky mateřských škol. Na ně jsou kladeny požadavky, aby uměly provádět diagnostiku vývoje jednotlivých dětí na základě jejich pozorování během pobytu v předškolním zařízení. O tom mají průběžně informovat rodiče dětí a zejména mají dávat podněty pro odborné posuzování zralosti/připravenosti dětí před zahájením školní docházky.“ (Průcha a kol., 2016, s. 79)

Učitelkám mateřské školy, ale i rodičům může být dobrým návodem k diagnostice kniha Bednářové a Šmardové (2007) *Diagnostika dítěte předškolního věku*, která tuto problematiku

podrobně rozpracovává. Autorky upozorňují na posloupnost a časovost (dítě k dovednosti, schopnosti dozraje v určitém věkovém rozmezí) ve vývoji dítěte. Upozorňují, že každé dítě je jiné a ve vyzrávání mohou být značné rozdíly. Uvádějí, že pro dítě i rodiče je lepší, pokud se dítě na školu připravuje postupně a nenásilně.

V této knize je diagnostika předškolního dítěte zaměřena na tyto oblasti, které jsou rozpracovány do přehledných tabulek:

- motorika, grafomotorika;
- zrakové vnímání a paměť;
- sluchové vnímání a paměť;
- vnímání prostoru;
- vnímání času;
- základní matematické představy;
- řeč (myšlení);
- sociální dovednosti;
- sebeobsluha (samostatnost);
- hra.

Každá sledovaná oblast je rozpracována podle věku, ve kterém daná schopnost, dovednost obvykle dozrává, Stupeň rozvoje se sleduje na škále: nezvládá, zvládá s dopomocí, zvládá samostatně. Dále pak nabízí tato kniha náměty aktivit pro rozvoj schopností a dovedností u dětí ve věku tří až šesti let a barevné přílohy vhodné k těmto aktivitám. (Bednářová, Šmardová, 2007)

2.3 Důvody pro odklad školní docházky

„Již zhruba čtyřicet let se v České republice zjišťuje školní zralost u dětí nastupujících do první třídy základní školy. Ukazuje se totiž, že existují šikovné, inteligentní děti, které pro dočasné vývojové opoždění či pro nějaký dílčí nedostatek zcela zbytečně ve škole selhávají. Pokud jim dáme čas na dozrání tím, že odložíme zahájení školní docházky o jeden rok, jejich výkonnost selepší a děti mohou následně pracovat plně v souladu se svou kapacitou. Když se k tomu přidá speciální pomoc mateřské školy nebo odborného pracoviště, bývá po roce efekt ještě větší. Je ovšem pravda, že jsme se v současné době ocitli v pasti, protože plná čtvrtina populace nastupuje do první třídy nejméně o rok později.“ (Mertin, 2004, s. 136-137)

Průcha a kol. (2016) uvádí statistické údaje České školní inspekce (dále jen ČŠI) z roku 2015, které ukazují, že okolo 18 % dětí získává v posledních letech odklad školní docházky. Odklady

se týkají ve větší míře chlapců než dívek. Nejčastějšími příčinami odkladů je celková nezralost (35,7 %), logopedické vady a poruchy řeči (28 %), sociální nezralost (16,1 %), poruchy adaptace a soustředění (13,5 %), grafomotorika (12 %) a celkový opožděný vývoj řeči (9 %).

V novější studii Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ), který zpracoval údaje za školního roku 2016-2017, bylo dětí s odkladem školní docházky 21,3 %. O rok později to bylo 22,1. (Školy a školská zařízení – školní rok 2017/18, tabulky 26-27).

Paragraf 37 Školského zákona upravuje odklad školní docházky takto:

„Není-li dítě po dovršení šestého roku věku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte do 31. května kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku, odloží ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden školní rok, pokud je žádost doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení a odborného lékaře nebo klinického psychologa. Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku.“ (Zákon 561/2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §37)

Začátek školní docházky, je důležitý mezník v životě dítěte, ale také celé rodiny. Toto období přináší dítěti nové povinnosti, zkušenosti, dostává se do různých sociálních situací, to vše klade požadavky na dítěte i jeho rodinu. Pokud není předškolák schopný tyto nároky zvládnout, zpravidla je mu uložen odklad povinné školní docházky. (Berčíková, Šmelová a kol., 2013)

„Děti stejného věku se mohou více, či méně lišit ve fyzické vyspělosti, v kognitivních předpokladech, obecně ve zralosti (připravenosti) pro zahájení školní docházky. Ještě větší mohou být rozdíly mezi dětmi různého věku, které ve stejném termínu nastupují do školy. Nezanedbatelné jsou také rozdíly v rodinném zázemí, v podmínkách dané školy, třídy.“ (Bednářová, Šmardová, 2015, s. 1)

3 Prevence školní neúspěšnosti

“Pro předškolní věk je obzvlášť typické, že mezi dětmi existují velké rozdíly v rychlosti i posloupnosti vývojových změn a zrání jednotlivých oblastí psychiky. Mezi chlapci a dívkami i mezi jedinci navzájem můžeme pozorovat různé nerovnoměrnosti zrání jejich psychických struktur ve smyslu zpomalování i akcelerace. Na základě ověřených poznatků a zjištění obecných charakteristik dítěte na počátku školní docházky lze vyvozovat potřebnou úroveň rozvoje schopností a dovedností, které jsou důležité pro úspěšné učení ve škole a celkové zvládnání nároků školních situací. Školnímu neúspěchu lze předcházet včasnou a objektivní diagnostikou v rozvoji dětské psychiky a z ní odvozených podnětů pro nápravu zjištěných odchylek a nerovnoměrností. Předčasné, ale i opožděné zaškolení dítěte ohrožuje jeho optimální rozvoj a mnohdy dokonce narušuje jeho zdraví.” (Šmelová a kol., 2015, s. 69)

„V rámci snah o optimalizaci šancí dětí vstupujících do základní školy na úspěšný školní start jsou tzv. ve hře tři kategorie činitelů: rodinné prostředí, předškolní vzdělávání v mateřské škole a včasná kvalitní pedagogicko-psychologická diagnostika. Genetické předpoklady a další biologické činitele lze optimalizovat jen v minimální míře.“ (Šmelová a kol., 2012, s. 126)

V současné době jsou výzkumy dětí předškolního věku zaměřeny na různé charakteristiky vztahující se k jejich pobytu v mateřských školách. Téměř bez povšimnutí však zůstává problematika toho, jak probíhá běžný život těchto dětí mimo ni. Jak tráví děti čas po návratu z mateřské školy, odpoledne, večer a o víkendech, jaký je typický profil běžného života předškolních dětí.

Na tyto otázky se zaměřil výzkum životního stylu dětí předškolního a mladšího školního věku Hejlové, Kropáčkové, Linkové (2008). Výzkumnice zjišťovaly, jaký je typický denní režim těchto dětí a jakým aktivitám se věnují po návratu z mateřské školy. Z tohoto šetření vyplynul fakt, že spousta dětí tráví větší část dne v mateřské škole než ve svých rodinách. Poté mají různé kroužky a zájmové aktivity. Čas doma tráví hrami, sledováním televize nebo s počítačem, kreslí si, zabavují se sourozenci. Sledují večerníček, pohádky z CD či DVD, méně často jim pohádku čtou /vyprávějí rodiče. (Průcha a kol., 2016)

„O dětství rozhodují osoby dítěti blízké, tedy zejména rodiče. Na nich záleží, co bude dítě prožívat, jak se bude rozvíjet, jak bude vnímat svůj život. Bez rodičovské lásky nemá šanci naplnit vhodně své možnosti. Přes všechny varovné signály, že rodina je v krizi, se většina rodičů snaží vychovávat dobře. Když k tomu přičteme značnou odolnost a životní energii dětí,

je zřejmé, že v rodinné výchově je stále pevný bod i naděje pro budoucnost této společnosti.“
(Mertin, 2004, s. 9)

„Vliv společensko-ekonomického postavení rodičů a jejich vzdělání na hodnotový svět dětí, jejich organizovaný i neorganizovaný volný čas, životní priority i celkový vztah k životu se ukázal jako rozhodující. Dobré vzdělání rodičů a většinou i dobré materiální zajištění představují pro děti nadprůměrně dobrou startovací pozici do života, které je zvýhodňuje oproti ostatním dětem prakticky ve všech oblastech“. (Průcha a kol., 2016, s. 25)

Mertin (2004) uvádí, že naprostou většinu toho, co se člověk naučí, se naučí právě od rodičů. Doma se děti učí radostněji. Důvod je jednoduchý, děti mají rádi své rodiče a oni je. Jsou to jejich vzory, chtějí je napodobit. Pozitivní citový vztah je pro učení velmi důležitý.

Vzdělání dítěte se stává záležitostí celé rodiny, posiluje její soudržnost i vztahy mezi jejími členy. Domácí vzdělávání představuje pro rodinu zvýšenou zátěž, ale i radost.

Kutálková (2005) objasňuje skutečnost, že civilizace rychle změnila podmínky, ve kterých děti vyrůstají a tím je ovlivněn i jejich vývoj. Podmínky pro rozvoj některých schopností jsou lepší, například množství znalostí, které mají děti z nejrůznějších oblastí, z informací, které se na děti odmalička hrnou. Jiné schopnosti jsou na tom podstatně hůř, třeba zrakové a sluchové vnímání.

Civilizace také přináší extrémy, kdy děti žijí v pohodlí a dostatku, ale přesto strádají, rodiče na ně nemají dostatek času. *„Máme-li děti na školu připravovat pozvolna, nenápadně a efektivně, měli bychom nejdříve pochopit, kde nám civilizace pomáhá, a kde právě naopak, které schopnosti a dovednosti jsou pro rovnoměrný vývoj nezbytné, a co se stane, když některá schopnost chybí.“* (Kutálková, 2005, s. 10)

3.1 Mateřská škola a její působení na výchovu a vzdělávání

Vzdělávání je proces, kterým společnost napříč generacemi předává informace, znalosti, postoje, hodnoty, dovednosti a způsoby chování svým členům. Vzděláváním v předškolním věku rozumíme institucionální vzdělávání s příslušnými vzdělávacími programy pro děti ve věku od 3 let do zahájení školního vzdělávání. V České republice jsou typickou institucí mateřské školy různého typu. Vzhledem k tomu, že byl zaveden povinný rok vzdělávání dětí v mateřské škole před zahájením školního vzdělávání (podle §34 novely školského zákona), můžeme toto vzdělávání označovat termínem preprimární vzdělávání. (Průcha a kol., 2016)

Matějček (1996) uvádí mateřskou školu, jako zařízení pro děti, které by si děti vymyslely, i kdyby v dnešní podobě nebyla. Prostě ji potřebují. Předškolní dítě překračuje hranice svého

nejbližšího rodinného kruhu a k vědomí vlastní identity přidává nový prvek – vztah k druhým dětem a ke svým vrstevníkům. Ve vztahu k druhým dětem se tu rozvíjí mnohé důležité vlastnosti. Je to například schopnost spolupráce nebo vlastnosti prosociální, které člověku umožňují začlenění do různých skupin (družnost, solidarita, obětavost, tolerance, soucit, soustrast).

Mateřská škola je institucí, která plní tyto specifické funkce:

- funkce pečovatelská;
- funkce vzdělávací;
- funkce socializační;
- funkce integrační;
- funkce personalizační.

(Berčíková, Šmelová a kol. 2013)

Pro každý obor vzdělávání v ČR jsou vydávány rámcové vzdělávací programy, které stanovují konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání, jeho organizační uspořádání, profesní profil, podmínky průběhu a ukončování a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů. (Zákon 561/2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §3, §4)

Cíle předškolního vzdělávání vymezuje Školský zákon takto:

„Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojování základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.“ (Zákon 561/2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §33)

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání dále specifikuje hlavní úkoly institucionálního předškolního vzdělávání:

- Doplnovat a podporovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení.
- Smysluplně obohacovat denní program dítěte v průběhu jeho předškolních let a poskytovat odbornou péči.

- Usilovat o to, aby první vzdělávání bylo stavěno na promyšleném, odborně podepřeném a lidsky i společensky hodnotném základě.
- Usnadňovat dítěti jeho další životní i vzdělávací cestu.
- Vytvářet dobré předpoklady pro pokračování ve vzdělávání a maximální podpora individuálních možností dětí.
- Diagnostikovat zejména ve vztahu k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami nebo nadaným dětem, poskytovat včasné speciálně pedagogické péče.
- Poskytovat všem dětem optimální podmínky pro vlastní rozvoj.

Rámcově vzdělávací program také specifikuje rámcové cíle předškolního vzdělávání tak, aby bylo rozvíjeno každé dítě po stránce fyzické, psychické i sociální, a vedeno tak, aby na konci předškolního období bylo jedinečnou a relativně samostatnou osobností, schopnou zvládat takové nároky života, které jsou na ně běžně kladeny (zejména v prostředí jemu blízkém, tj. v prostředí rodiny a školy), a zároveň i ty, které ho v budoucnu nevyhnutelně čekají. (RVP PV, 2017)

Instituce poskytující předškolní vzdělávání, resp. jejich učitelé, sledují při své práci tyto rámcové cíle (záměry):

1. rozvoj dítěte, jeho učení a poznávání,
2. osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost,
3. získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí.

(RVP PV, 2017, s. 9-10)

Matějček (1996, s. 49) vyjadřuje svůj názor k vlivu mateřské školy: *„Jestliže rodiče nemají právě vhodné rodičovské postoje nebo jestliže jejich výchovné zásady jsou přinejmenším „zvláštní“ a nesouměřitelné s běžnými normami okolní společnosti, dítě v mateřské škole pozná to, co je běžné a normální. A stejně tak jako v předchozím případě už tím, že je ze svého rodinného prostředí vzdáleno na určitou část dne, je oslabován vliv nevhodného chování či nevhodných postojů jeho rodinných vychovatelů. Přitom je tu i těmto rodinným vychovatelům dána příležitost porovnat své názory a praktiky s názory paní učitelky, tj. s pracovníky speciálně vzdělanými, poučenými, profesionálními a zpravidla i zkušenými.“*

3.2 Spolupráce mateřské školy, rodiny a základní školy

Krejčová (2019, s. 8-9) ve svém článku v Informatoriu si pokládá otázku, kde výchovná role školy, zejména mateřské začíná? Popřípadě končí? „*V ideálním případě se škola a rodina vzájemně doplňují: Mateřská škola pro dítě často znamená první setkání s formálnější autoritou. Dítě se setkává se situací, se kterou se bude potkávat mnohokrát. „Jsem mezi cizími lidmi, s cizími dospělými, a jsou tu pro mě nastavené nové normy, které potřebuje nějak pochopit, nějak se jim přizpůsobit, abychom tu všichni dokázali společně žít.“ Tohle je situace, kterou rodiče nepředají a někdy je užitečná.*“

Děti se učí vycházet s lidmi, kteří nejsou jeho rodina. V dalším životě se bude muset přizpůsobit různým prostředím a pravidlům, které v nich platí. Rodiče samozřejmě dobře znají své dítě, ale nemusejí vědět, co je vývojově v normě, mateřská škola jim může pomáhat nalézt systém práce s jejich dětmi.

„*Každá rodina je jiná a má jiné potřeby. Klíč k partnerství s rodiči spočívá v umění najít k nim vhodný přístup, který rodinu podporuje, staví na ní a neničí to, co rodiče tvoří.*“ (Bruceová, 1996, s.103)

Šmelová popisuje změny po roce 1990, kdy dochází k odstranění ideologie a mateřské školy začínají obracet svoji pozornost k osobnostně orientované výchově. Dítě je vnímáno jako jedinečná osobnost s vlastními právy, potřebami a zájmy. „*Rodina je vnímána jako významný partner školy, jehož participace a spolupráce, v předškolním vzdělávání patří k prioritám.*“ (Berčíková, Šmelová a kol. 2013, s. 7)

Stejný názor má i Mertin (2004, s. 128): „*Je v zájmu rozvoje dítěte, aby obě tyto vzdělávací instituce (rodin, škola) spolupracovaly a aby jejich působení šlo spíš jedním směrem.*“

Dále Bruceová (1996) uvádí, že někteří rodiče pomoc při výchově a vzdělávání aktivně vyhledávají, jiní se jí straní. Učitelé musejí být schopní navázat partnerský vztah s každým rodičem, mají jim pomáhat prozkoumat schopnosti dítěte, a tak zkvalitnit jejich práci ve prospěch dítěte. Učitel může pomoci využít energii a city rodičů a dále je svými pedagogickými znalostmi rozvíjet.

Ke kompetenci, která neodmyslitelně patří k profesi učitele mateřské školy, je schopnost komunikovat a spolupracovat s odborníky vstupujícími do předškolního vzdělávání. (Berčíková, Šmelová, 2013)

Bejdáková a kol. (2018) uvádí, že spolupráce základní a mateřské školy by měla být přirozenou součástí preprimárního a primárního vzdělávání. Zkušenosti ukazují, že smysluplná spolupráce je v zájmu všech zúčastněných stran.

Přínosem pro děti by bylo, kdyby se s novým prostředím a atmosférou školy seznamovaly postupně a pravidelně, již v průběhu docházky do mateřské školy. Proces adaptace na nové prostředí by se zkrátil a dítě by se mohlo vyhnout stresujícím faktorům.

Přínosem pro učitelky základní školy by mohlo být předávání poznatků z dlouhodobého pozorování dětí učitelkami z MŠ. Může to usnadnit jejich práci v prvních měsících. Stejně tak vzájemná spolupráce je inspirující pro učitelky MŠ, kdy se seznámí s prostředím a požadavky kladenými na děti, při nástupu do základního vzdělávání. Pokud probíhá mezi učitelkami ZŠ a MŠ zpětná vazba v oblasti připravenosti dětí, mohou učitelky MŠ svoji pedagogickou práci zdokonalovat a reagovat na požadavky základní školy.

V závěrech doporučení pro předškolní vzdělávání ČŠI (2017) se uvádí, že je nutné sledovat a vyhodnocovat úspěšnost dětí při ukončování předškolního vzdělávání a s těmito výsledky pracovat. Je také důležité sledovat i výsledky absolventů MŠ v základním vzdělávání a aktivně s informacemi pracovat v zájmu systematického plánování vzdělávací strategie mateřských škol. (Bejdáková a kol., 2018)

„Cílem předškolních pedagogů je rozvoj elementárních klíčových kompetencí dítěte předškolního věku, jejíž základem je socializační proces a kultivace dítěte. Mateřská škola společně s rodinou připravuje dítě na život ve společnosti, jehož neoddělitelnou součástí je povinné vzdělávání. Lze tedy konstatovat, že vhodnými formami a metodami připravuje dítě na zvládnutí plynulého přechodu z předškolního do školního vzdělávání. V případě potřeby využívá spolupráce s odborníky speciálně pedagogických center, pedagogicko-psychologických poraden.“ (Berčíková, Šmelová a kol. 2013, s. 8)

3.3 Poslední rok docházky do mateřské školy jako součást povinné školní docházky

Od září roku 2017 zavádí novela Školského zákona č. 178/2016 Sb. povinné předškolní vzdělávání a přednostní přijímání dětí v posledním roce před nástupem do základní školy. Vedle vzdělávání v mateřské škole umožňuje také další způsoby plnění povinného předškolního vzdělávání – individuální vzdělávání, vzdělávání v přípravné třídě a v zahraniční

škole. Z této skutečnosti vyplývá, že většina dětí bude vzdělávána poslední rok před nástupem do základního vzdělávání v mateřských školách.

Dle Mertina (2004) většina rodičů zodpovědně přistupuje k tomu, jak dítěti zajistit co nejlepší povinné vzdělávání a jak ho dobře připravit na požadavky první třídy. Příprava na školu probíhá od narození, přibližně 90 % předškoláků navštěvuje mateřskou školu, která se rovněž podílí na přípravě do školy a posiluje tak domácí přípravu.

V současné době jsou pro děti organizovány programy, a to jak stimulační, tak preventivní. Tyto programy jsou realizovány přímo v MŠ nebo formou individuálního či skupinového učení v školských poradenských zařízeních, které mají akreditaci MŠMT. Většina programů probíhá pod vedením speciálního psychologa nebo pedagoga. Některé programy mohou, po speciálním proškolení, vést i učitelky MŠ. V praxi se nejčastěji setkáváme s těmito programy:

- MAXÍK – stimulační program pro předškoláky a děti s odloženou docházkou.
- Program výcviku soustředění u dětí s OŠD – posílení záměrné koncentrace pozornosti.
- MDS – Metoda dobrého startu – podporuje hlavně psychomotorický vývoj dítěte.
- HYPO – pro děti s nadměrnou pohybovou aktivitou a poruchami pozornosti.
- KUPREV – preventivní individuální program pro plošné užití.
- KUMOT – pro děti s lehkou mozkovou dysfunkcí, sociálně a motoricky neobratné.
- Trénink jazykových schopností podle D.B.El'konina-systematický rozvoj fonologických dovedností.
- Grafomotorický kurz – zaměřen na rozvoj hrubé a jemné motoriky.
- FIE-Feuersteinova metoda instrumentálního obohacování – rozvoj kognitivních, emocionálních, komunikačních dovedností a intelektového potenciálu.
- KUPOZ – pro děti s ADHD, s pomalejším psychomotorickým tempem, neurotickými potížemi, poruchami učení.
- KUPUB – skupinový program pro děti s obtížemi v sociálních interakcích.

V rámci všech těchto programů jde vždy o prevenci nebo odstranění funkčních nedostatků v konkrétních oblastech, dle individuálních možností dětí. (Francová, 2015)

„Cílem předškolní přípravy totiž rozhodně není dítě předem naučit číst a psát, „aby mu to ve škole dobře šlo“, ale zajistit především maximální a harmonický rozvoj schopností, které umožní, aby dítě bylo – až přijde čas – při výuce čtení, psaní a počítání bez větší námahy úspěšné.“ (Kutálková, 2005, s. 11)

Petrů-Kicková (2019, s. 15) se ve svém článku vyjadřuje k povinnému ročníku předškolního vzdělávání: „*původně dobrý záměr, který se úplně minul účinkem. Stát deklaruje, že předškolní vzdělávání je nejpodstatnější a nejdůležitější vstupní devízou na pomyslné startovní čáře vzdělávacího procesu každého jedince. Proto zavedl jeho povinnost v posledním roce před zahájením školní docházky, aby kompenzoval případné sociální nerovnosti. Dětem, které by mohly být ohroženy školním neúspěchem, ale jeden povinný předškolní rok nestačí. Zvláště proto, že kvůli poměrně vysoké nemocnosti, po odečtu vedlejších prázdnin a omluvenek z rodinných důvodů, může mít takový rok 8 i méně měsíců.*“ Dále v článku uvádí, že většina mateřských škol, znala od zřizovatele přesné počty dětí i jejich jména, pro které byly spádové, ale i přesto se všechny děti k zápisu nedostavily.

„Přípravu na školu lze chápat z mnoha hledisek. Naší prioritou by ovšem mělo být hledisko dítěte a jeho optimálního vývoje. Zdravý a harmonický vývoj dítěte lze v podstatě chápat jako nejlepší přípravu na pozdější školní docházku, již můžeme dělit na dlouhodobou, střednědobou a krátkodobou. Dlouhodobá příprava probíhá po celé předškolní období, aniž jde o aktivitu cílenou. Zcela zásadní význam mají vztahy dítěte s rodiči, množství času, který spolu tráví, skutečná znalost dítěte ze strany rodičů. Za zmínku stojí přiměřenost podnětů, kterých se dítěti dostává, mentální nastavení rodičů na dítě (zda ho skutečně vítají do svého života, zda jsou na ně mentálně nastaveni, jak se oni sami cítí jako rodiče...). Významné je rovněž posilování autonomie dítěte, respekt k jeho tvořící se osobnosti a k formování já, předávání žádoucích modelů chování dítěti.“ (Šulová, 2016, s. 21)

Dále pak střednědobou přípravu na školu, která začíná tehdy, kdy už dítě chápe, co škola vůbec je. Toto období začíná u většiny dětí ve mezi 3. a 6. rokem věku. V této době závisí hodně na rodičích, jakou představu o škole dítěti vytvoří. U dítěte by se měla s předstihem vytvářet reálná představa o škole bez zbytečného strašení.

Za středně dobou přípravu lze pokládat i docházku do předškolního zařízení. Režim ve školce mu pomůže lépe se adaptovat na školní nároky. Krátkodobou přípravou se rozumí vyladění konkrétní situace nástupu do první třídy. Je dobré několik dnů před začátkem školního roku společně s dítětem nakoupit školní potřeby, připravit mu doma místo pro jeho práci. Dobré je také, aby dítě vědělo, který z jeho kamarádů s ním bude do třídy chodit. Rodiče by si měli s dítětem povídat o jeho starostech a vše by mu měli vysvětlit. (Šulová, 2016)

Přílohou RVP PV jsou Konkretizované očekávané výstupy, které v rámci vzdělávacích oblastí upřesňují, čeho by dítě mělo dosáhnout na konci předškolního období (s přihlédnutím k jeho

individuálním možnostem). Součástí je i Desatero pro rodiče, které může být vodítkem pro posouzení školní zralosti dítěte jak rodiči, tak i školám při organizaci zápisů a posuzování školní zralosti u dětí.

Zákon 561/2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §36: „*Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad. Dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od září do konce června příslušného školního roku, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce, je-li přiměřeně tělesně i duševně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce. Podmínkou přijetí dítěte narozeného v období od září do konce prosince k plnění povinné školní docházky podle věty druhé je také doporučující vyjádření školského poradenského zařízení, podmínkou přijetí dítěte narozeného od ledna do konce června doporučující vyjádření školského poradenského zařízení a odborného lékaře, která k žádosti přiloží zákonný zástupce.*“

Dle Bednářové a Šmardové (2015) je zápis vstupní branou do školy a ovlivňuje představy dítěte o škole, jeho těšení na školu, nebo naopak. Je to však i důležitý akt pro rodiče, pro pedagogy mateřské i základní školy.

Plní několik funkcí:

- seznámení se školou,
- legislativní úkon,
- diagnostika dítěte ze strany školy (depistáž, prevence),
- informace pro rodiče a okolí, co je od dítěte očekáváno za dovednosti, vědomosti.

Při zápisu se učitelé zajímají o názory rodičů na dosaženou úroveň rozvoje v různých oblastech. Zápis má také sloužit k seznámení dítěte s prostředím základní školy. Učitelé mohou v případě pochybností doporučit rodičům odborné vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně. Některé pedagogicko-psychologické poradny organizují pro tyto děti programy zaměřené na rozvoj grafomotoriky, sociálních dovedností a rozvoje myšlení. Rozhodně však není zápis přijímací zkouška. Škola má povinnost přijmout všechny děti s výjimkou těch, kterým je doporučen odklad školní docházky. (Mertin, 2004)

„*Cílem zápisu je rozlišit děti, které jsou způsobilé pro zahájení školní docházky. Obsah, formu a rozpětí zápisu si volí škola sama. Většinou se při zápise sleduje, zda dítě zná své jméno, věk, bydliště, barvy, číselnou řadu, tvary, zda přednese báseň, zazpívá píseň, zda zvládá*

grafomotorický list, pozná písmena, určí směr zvuku, hlásky atd.“ (Berčíková, Šmelová a kol 2013, s. 43)

Mnozí rodiče očekávají počátek školní docházky s určitou nervozitou a obavami, zda jejich dítě ve škole uspěje. Na nich i učitelích leží nelehký úkol pomoci dítěti tak, aby se harmonicky rozvíjelo přiměřeně jeho věku, zralosti a mentální kapacitě a možnostem. Naučit dítě být zvědavé, s radostí objevovat nové poznatky a postupně pochopit systém světa, je dlouhodobý úkol všech vychovatelů. *„Jedním ze zásadních mezníků tohoto procesu tvoří nástup dítěte do školy, jehož významnou součástí je pomoc a podpora ze strany rodičů a učitelů, nebo ještě lépe – součinnost rodičů a pedagogů v rámci tohoto procesu. Nástupem do školy má dítě náhle strukturovaný čas, do kterého nemůže volně zasahovat. K tomu bohužel dochází i u některých předškoláků, a to především u těch jejichž rodiče jsou příliš ambiciózní a již v předškolním věku dítěti naplánují různé organizované aktivity.*“ (Šulová, 2016, s. 18-19)

Před nástupem do školy by dítě mělo být schopné:

- oddálit bezprostřední uspokojování svých potřeb (nemůže jíst, kdy by chtělo, spát na lavici, jít se někam podívat),
- snést hodnocení na základě výkonu (stalo se dítětem, od kterého je něco očekáváno),
- plně vnímat názory ostatních, musí se hodnotit vzhledem k ostatním (přechod od centrace na sebe sama k decentraci),
- umět koexistovat s dětmi, které nemá třeba rádo (třeba s nimi musí sedět i v lavici),
- se umět podřídit cizí, ne vždy přátelské a srozumitelné autoritě,
- se vyrovnávat s novými modely chování (hlasitá řeč, fyzickým násilím ze strany vrstevníků, z jinými tresty, než na jaké je zvyklé z rodiny),
- se vyrovnat s překvapením, že do školy musí chodit stále,
- vyrovnat se skutečností, že mu ve škole rodiče nedokážou pomoci (rodiče ho posílají do školy, i když se mu tam nelíbí).

Rodiče svému dítěti pomohou nejvíce tak, že ho budou přijímat takové jaké je, přijmou jeho reálné výkony s vědomím, že výkon není jedinou hodnotou. Stejně důležité jsou povahové vlastnosti, zručnost, hudební talent aj. (Šulová, 2016)

„Pro individuální zdraví dítěte, ale i celkové zdravé klima ve třídě je důležité, aby se každé dítě dobře adaptovalo na nové podmínky. Jinak by mohlo být ohroženo nejen ve svém psychosociálním vývoji, ale i v pozdějším vztahu ke škole a učení. Přechod dětí z mateřské školy

do základní školy by měl probíhat v bezpečném prostředí bez stresu a adaptačních potíží.“
(Havlíková a kolektiv, 2006, s. 82)

„I do základní školy vstupuje většina dětí plná očekávání. Chtějí se naučit věci, které umí táta, máma a sourozenci, chtějí být co nejdříve velké a samostatné. Důležité je, abychom umožnili dítěti zažívat faktické úspěchy. Měli bychom přirozenou dětskou zvědavost využít i pro formální vzdělávání. Velmi důležité je, aby nové poznatky mohlo dítě propojit s tím, co už zná ze svého života. A také s tím, co potřebuje ke svému životu, co má pro jeho život smysl. Vztah ke vzdělání ovlivňuje i příklad dospělých. Dítě poměrně přesně vycítí, jaký je váš vztah ke vzdělání, a snadno se vzoru přizpůsobí.“ (Mertin, 2004, s. 39-40)

II PRAKTICKÁ ČÁST

4 Rodinné prostředí a jeho vliv na školní zralost a školní připravenost dítěte

V teoretické části byly zpracovány základní pojmy spojené s výchovou a výchovnými styly v rodinách. Byly přiblíženy změny, které ovlivňují život současných rodin. Teoretická část obsahuje také informace o potřebách dětí v předškolním věku, historii předškolního vzdělávání a funkce mateřských škol. Definovány byly pojmy školní zralost, školní připravenost a možnosti jejich diagnostiky. Přiblíženy byly také nejčastější důvody pro odklady školní docházky a možnosti, jak jim předcházet. Jako důležitá součást prevence školní neúspěšnosti je spolupráce rodiny, mateřské školy, základní školy a dalších institucí, které se teoretická část také věnuje.

Inspirací pro zaměření praktické části a tvorbu výzkumných otázek byl výzkum pracovníků Pedagogické fakulty Univerzity v Hradci Králové, který zjišťoval charakteristiky současných rodin (CZ.1. 07/2. 3. 00/20.0209). Z výzkumu vyplynula skutečnost, že ženy věnují domácím pracím dvakrát více času než muži.

Pokud je tomu skutečně tak, jak je to s časem, který rodiče věnují svým dětem? Nabízela se otázka, zda tráví s dětmi více času matky nebo otcové? Co limituje otce, aby trávili s dětmi více času? Co limituje matky? Kolik rodičů by chtělo trávit se svým dítětem více času? Jak se tato skutečnost odráží do období, kdy je jejich dítě poslední rok v mateřské škole a připravuje se na nástup do základní školy?

Hledali jsme souvislosti, které by mohly ovlivňovat časté odklady školní docházky v MŠ, kde probíhalo výzkumné šetření. K dispozici byly údaje o počtu dětí odcházejících na základní školu a počtech odkladů z nich vyplývajících. Tyto údaje byly impulsem, proč se danému tématu více věnovat a pokusit se objasnit některé skutečnosti.

Odklad školní docházky			
	nástup do ZŠ	z toho po OŠD	tj. % z celkového počtu
2017	26	4	15 %
2018	25	7	28 %
2019	26	6	23 %

Tabulka 1 – Odklad školní docházky

Vzhledem k povaze bakalářské práce byl zvolen kvalitativní postup výzkumného šetření v rámci jedné mateřské školy. Kvalitativní výzkum definuje Švaříček a Šedřová (2014, s. 17), jako „proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu.“ Získané výsledky se tedy vztahují pouze k dané sociální skupině v konkrétním předškolním zařízení. Pro sběr dat byl zvolen dotazník, jehož cílem bylo získat potřebné informace a současně vést všechny skupiny respondentů k zamyšlení. Poznatky z dotazníkového šetření byly použity jako podklad pro volbu struktury a témat následných rozhovorů s respondenty.

Další použitou metodou bylo pozorování a analýza dokumentů. Výzkumným šetřením jsme se pokusili zjistit způsoby chování rodičů k dítěti v posledním roce docházky do mateřské školy a faktory, které nejvíce tento jev ovlivňují. Současně jsme se pokusili zjistit, jak rodiče využívají doplňkové aktivity pořádané mateřskou školou, jejichž snahou je eliminovat školní neúspěšnost u dětí.

4.1 Cíl a výzkumné otázky

Cílem praktické části bylo zjistit, zda rodiče mění své chování vůči dítěti vzhledem k jeho blížícímu se nástupu do školy a popsat možnosti rodin v oblasti prevence školní neúspěšnosti dětí v posledním roce docházky do mateřské školy. A také zjistit, jak rodiče využívají doplňkové aktivity mateřské školy organizované v rámci prevence školní neúspěšnosti.

Na základě předcházejícího studia odborné literatury byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

VO1: Věnují svým dětem matky obecně více času než otcové?

VO2: Jaké důvody brání rodičům věnovat svému dítěti více času?

VO3: Věnují rodiče rok před nástupem dítěte do ZŠ více pozornosti přípravě společných aktivit?

VO4: Snižuje se počet odkladů v této konkrétní mateřské škole?

VO5: Probíhá dostatečná konzultace o vývoji dítěte mezi rodiči a učitelkami mateřské školy?

4.2 Metody výzkumného šetření

1. Přímé pozorování edukativně stimulačních skupin.
2. Dotazník pro rodiče.

Otázky v dotazníku vycházely z prostudované odborné literatury a pozorování edukativně stimulačních skupin. Děti by při nástupu do základní školy měly mít osvojené potřebné kompetence. V dotazníku byly pokládány otázky na různé společné aktivity rodičů a dětí, které by mohly tyto požadované kompetence nejvíce ovlivnit, a tak podpořit jejich úspěšnost při nástupu do základní školy. Formulace otázek byla volena tak, aby se rodiče co možná nejvíce zamysleli nad společně tráveným časem s dítětem. Většina otázek byla uzavřená s možností volit odpověď ano - ne. Poslední dvě otázky byly otevřené.

3. Strukturovaný rozhovor s rodiči.

Rozhovor je důležitým pomocníkem pro zjišťování postojů, názorů, zkušeností. Strukturované rozhovory byly využity k pochopení fungování rodin v posledním roce před nástupem dítěte do první třídy.

4. Skupinové a individuální rozhovory, diskuse s učitelkami mateřské školy.
5. Analýza prezenčních listin při akcích pořádaných mateřskou školou a dokumentů MŠ.

4.3 Charakteristika místa šetření

Výzkumné šetření probíhalo ve vesnické mateřské škole, která je součástí základní školy (první i druhý stupeň). Mateřská škola byla otevřena v roce 1997 jako přístavba základní školy, obě budovy jsou propojeny tunelem. Mateřskou školu navštěvují převážně děti z této obce, několik dojíždí z vedlejší vesnice. Do mateřské školy jsou přijímány děti ve věku od dvou let. Povolena kapacita mateřské školy je 69 dětí.

Budova mateřské školy je jednopodlažní, její interiér je rozdělen na tři části. Každá část je barevně rozlišena a obsahuje šatnu, třídu, umývárnu a toalety. Dvě třídy jsou věkově smíšené, v každé je 22 dětí. Ve třetí třídě je 25 dětí, které navštěvují povinný rok předškolního vzdělávání. Všechny třídy jsou vzájemně propojeny chodbou na jejímž konci je sborovna, kuchyňka, ředitelna a malá třída, která se využívá na logopedii, keramiku atd.

Celý rok se využívá velká zahrada s herními prvky, školní hřiště a ovocný sad, který je součástí celého školního komplexu. V určený čas mohou děti využívat i školní tělocvičnu, k dispozici je keramická pec. Všechny učitelky, pracující ve zdejší mateřské škole, mají požadované vzdělání. Ve třídě vždy pracují dvě, které se střídají na směnách, v určitém čase se překrývají.

Dětem je v průběhu roku nabízeno spoustu doplňkových aktivit (divadelní představení, výlety, exkurze atd.). Předškoláci mohou absolvovat výcvik bruslení a plavecký kurz, stejně jako školku v přírodě. Rodiče předškolních dětí mohou využít nabídku edukativně stimulačních skupin, které vede odborně proškolená učitelka mateřské školy. Jsou pořádány společné akce pro rodiče a děti, které slouží ke vzájemnému poznávání. Jednou za rok je přednáška s odborníkem věnovaná výchově a vzdělávání dětí.

Rodiče jsou pravidelně informováni o všech akcích a aktivitách v mateřské škole. K práci mateřské školy se mohou vyjádřit kdykoliv formou schránky důvěry, osobně, popřípadě dotazníkem, který se každoročně rozdává a vyhodnocuje.

Jednou za měsíc si předškolní děti bere budoucí paní učitelka na základní školu. Zde se nenásilně seznamují s novým prostředím, novou učitelkou a naopak, společně si povídají, kreslí, dělají jednoduché úkoly.

Jedenkrát týdně přichází do školky školní logopedka, která pracuje s dětmi, které mají obtíže s výslovností, některé děti doprovázejí rodiče. V každé třídě je jedna učitelka, která absolvovala kurz logopedické asistentky.

Mateřská škola spolupracuje se Speciálním pedagogickým centrem (dále jen SPC) a Pedagogicko-psychologickou poradnou (dále jen PPP). Před zápisem do prvních tříd přijíždí pracovnice pedagogicko-psychologické poradny, která provede depistáž školní zralosti, pokud o to projeví rodiče zájem (většina rodičů s vyšetřením souhlasí). Před zápisem probíhá schůzka vedoucí učitelky školky a budoucí učitelky první třídy, společně prokonzultují aktuální situaci, týkající se školní zralosti a připravenosti dětí. S ojedinělou výjimkou nastupují všechny děti do první třídy zdejší základní školy. K těmto dětem se přidávají ještě děti ze sousední vesnice, která má svoji jednotřídní mateřskou školu.

4.4 Charakteristika výzkumného vzorku

Do výzkumu byly zařazeny pouze úplné rodiny, nemuselo jít o sezdané partnery. Šlo o to, aby byly podmínky pro výchovu dětí co možná nejpodobnější, protože v rodinách, kde je pouze jeden rodič v každodenním styku s dítětem, jsou podmínky pro výchovu dítěte jiné. Všechny rodiny žijí v jedné vesnici.

Rodiče byli rozděleni do dvou skupin v každé skupině bylo 21 rodin.

Do první skupiny byly zařazeny úplné rodiny (matka, otec, dítě), kde dítě je ve věku tří až pěti let a navštěvuje MŠ (ve výsledcích výzkumu označeny matky z této skupiny jako Ž1 a otcové z této skupiny jako M1).

Do druhé skupiny byly zařazeny úplné rodiny (matka, otec, dítě), kde dítě navštěvuje MŠ v rámci povinné školní docházky poslední rok před nástupem do základní školy (ve výsledcích výzkumu označeny matky z této skupiny jako Ž2 a otcové z této skupiny jako M2).

Pro strukturovaný rozhovor bylo vybráno 7 rodiny, jejichž dítě dochází do předškolní třídy. Volba rodin nebyla náhodná, z důvodu časové náročnosti a nutnosti vést rozhovor telefonicky, byly vybrány rodiny, u kterých bylo předpokladem, že si udělají čas a na otázky odpoví. Rozhovory byly vedeny v příjemném duchu, v jeho průběhu došlo i na témata, která se nevztahovala k výzkumu. Všechna byla ovlivněna aktuální situací vzniklou celosvětovou pandemií. Rozhovorů se zúčastnilo sedm matek a jeden otec.

Skupinových i individuálních rozhovorů a diskusí se účastnily všechny učitelky zdejší mateřské školy, celkem 6 žen.

4.5 Etické aspekty

V rámci každého výzkumu je třeba řešit jeho etické aspekty. Badatelé by měli zvažovat důsledky svého výzkumu, který zkoumá člověka a jeho působení. (Švaříček, Šed'ová a kol. 2014) Z tohoto důvodu nejsou v praktické části bakalářské práce uváděna žádná jména ani název místa šetření. V některých případech jsou uvedeny zkratky u osob, pro rozlišení pohlaví a skupiny do které byli zařazeni. Nebudou zveřejněna žádná data, která by mohla identifikovat účastníky výzkumu. Písemný souhlas ředitele ZŠ a MŠ s výzkumným šetřením nebude součástí bakalářské práce.

4.6 Limity výzkumu

Průběh výzkumného šetření ovlivnila celosvětová pandemie, která zasáhla i náš stát. Od 12. března 2020 byl vyhlášen nouzový stav na území České republiky, z tohoto důvodu byla MŠ (místo šetření) uzavřena, přesné datum znovuotevření nešlo předvídat. S ohledem na situaci probíhalo další výzkumné šetření alternativní cestou, s menším počtem respondentů (jednalo se o rozhovory s rodiči). To bylo také důvodem pro doplnění výzkumného šetření o skupinové a individuální rozhovory s učitelkami MŠ při osobní účasti na pracovišti, která umožněna byla.

5 Vlastní šetření

V měsících říjnu, listopadu a prosinci 2019 byl v rámci výzkumného šetření prováděn násleech v edukativně stimulačních skupinách pro předškolní děti, které navštěvují děti spolu s rodiči. Skupiny se schází dvakrát za měsíc v odpoledních hodinách. Tyto skupiny jsou organizovány již od roku 2015, učitelky se ve vedení lekce střídají, vždy je vede učitelka předškolní třídy s potřebným školením. Děti dobře zná a děti znají učitelku, předchází se tak adaptačním problémům. Bylo přihlášeno 22 předškolních dětí z celkového počtu 24 předškoláků, dvě rodiny možnosti nevyužily. Chlapec, který je po odkladu, již podle matky docházku nepotřebuje, „chodil loni“. Druhý chlapec navštěvuje ve stejný den kroužek karate, časově se obě akce kryjí.

Pozorované skutečnosti byly zapisovány a následně konzultovány s učitelkou, která tyto skupiny vedla. Byla poskytnuta docházková listina, osnova k tvorbě konkrétních lekcí i přípravy učitelky. Děti doprovázely převážně maminky, pouze tři děti doprovázeli pravidelně tatínci, jedno dítě doprovázela babička.

Všechny přihlášené děti byly rozděleny do tří skupin, dělení provedla učitelka, která skupiny vedla. V první skupině bylo 8 dětí, ve druhé skupině 8 dětí, do poslední skupiny byly zařazeny děti s odkladem školní docházky, celkem 6 dětí.

V průběhu pozorování často chybělo jedno či více dětí, převážně z důvodu nemocnosti, ojediněle dítě neměl kdo doprovodit. Program se skládá z 9 lekcí, v nichž jsou rozvíjeny potřebné oblasti. Na každou lekci byla zpracována příprava, která se opírala o osnovu podle Bednářové a Šmardové „Edukativně stimulační skupiny pro děti předškolního věku“ (2013). Dvou lekcí se účastnila vedoucí učitelka z důvodu hospitační činnosti. Dětem přítomnost dvou učitelek nevadila, znají je z prostředí mateřské školy a byly zapojeny do společných aktivit.

V říjnu a listopadu 2019 byly v rámci předvýzkumu vytvořeny dotazníky pro rodiče, s cílem otestovat a formulovat finální podobu dotazníku pro rodiče. Dva dotazníky byly předány do jedné rodiny k vyplnění rodiči (tito již nebyli dotazováni v následném šetření). Po jeho vyplnění byl s rodiči veden rozhovor, při kterém bylo zjišťováno, které otázky jsou matoucí a které by bylo dobré do dotazníku doplnit, nebo je přepracovat. Byla provedena jeho revize a tisk. V průběhu února 2020, byly upravené dotazníky předány učitelkami MŠ rodičům. Vyplnění dotazníku bylo anonymní. Vyplněné dotazníky byly pravidelně vybírány ze schránky důvěry v MŠ. Ve sběru dotazníků se mělo pokračovat do konce března 2020. Průběh výzkumného šetření ovlivnila celosvětová pandemie šíření koronaviru COVID-19, která zasáhla i náš stát.

Vláda v souladu s čl. 5 a 6 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti výskytu koronaviru vyhlásila na území České republiky nouzový stav na dobu od 14.00 hodin dne 12. března 2020. Z tohoto důvodu rozhodl ředitel MŠ a ZŠ po projednání se zřizovatelem (obcí) o uzavření mateřské školy, a to ode dne 17. 3. 2020. V následujících dnech se vláda usnesla o přijetí krizových opatření, omezila pohyb na veřejnosti na území České republiky s výjimkami. Z těchto důvodů byl sběr dotazníků ukončen 17. 3. 2020 a pokračovalo se ve sběru dat alternativní cestou. Také následné strukturované rozhovory s rodiči byly prováděny pouze formou telefonických hovorů. Skupinové rozhovory a diskuse s učitelkami MŠ byly prováděny individuálně při osobní účasti zaměstnanců na pracovišti.

Z celkového počtu 42 kusů dotazníků, vždy v počtu dva kusy do rodiny, určených pro skupinu rodičů dětí ve věku 3-5 let, se vrátilo 27 vyplněných dotazníků. Z toho 15 dotazníků vyplnily ženy, 12 dotazníků muži. Návratnost byla 64 %. Dotazník je shodný s dotazníkem pro rodiče dětí v posledním roce docházky do MŠ. Byly vynechány otázky, které se vztahují pouze k předškolnímu věku. Otázka č. 8: *Pravidelně docházím na edukačně stimulační skupiny pro předškoláky?* Otázka č. 27: *Učím dítě zavazovat tkaničky?* Otázka č. 31: *Použil(a) jste někdy před dítětem větu: "Počkej až půjdeš do školy, tam už nebudeš mít čas zlobit!"* apod. Otázka č. 38: *Zajímám se o to, co dítě čeká při zápise do ZŠ?* Dotazník rodičům dětí 3-5 let viz přílohu č. 1.

Z celkového počtu 42 dotazníků, které byly rozdány rodičům předškolních dětí, vždy v počtu dva kusy do rodiny, se vrátilo 26 vyplněných dotazníků, z toho od žen 11 kusů a od mužů 13 kusů. Dva dotazníky byly vyřazeny, protože nebylo označeno, zda jej vyplnila žena či muž. Celkem bylo zpracováno 24 dotazníků. Návratnost byla 62 %, ke zpracování 57 %. Zjištěné skutečnosti byly podkladem k přípravě následného rozhovoru s rodiči a učitelkami MŠ. Dotazník rodičům předškolních dětí viz přílohu č. 2.

Po vyhodnocení vyplněných dotazníků následoval rozhovor s vybranými rodiči dětí v posledním roce docházky do MŠ, byly jim pokládány otevřené otázky. Seznam otázek je uveden v příloze č. 3. Z časově úsporných důvodů rodiny, byl zvolen telefonický rozhovor, pouze s jedním z rodičů. V jednom případě na otázky odpovídali oba rodiče současně, hovor byl veden přes hlasitý odposlech. Telefonní hovory probíhaly ve dnech 6. 4.-8. 4. 2020. Každá dotazovaná osoba si sama zvolila čas a den, ve který jí bude telefonováno. Strukturovaný rozhovor byl rozdělen do tří fází. V první fázi byl navázán kontakt, byla vysvětlena neobvyklá forma zjišťování údajů a také seznámení s účelem rozhovoru. V druhé fázi byli rodiče

dotazování, byli jim pokládány otázky, které se vždy vztahovaly k jejich dítěti a společně trávenému času a blížícímu se nástupu do základní školy. Byl vypracován záznamový arch, odpovědi byly v průběhu rozhovoru zapisovány, bylo poznačeno, zda odpovídal otec, či matka. V průběhu rozhovoru se zjišťovalo, zda otázkám rozumí. Vše probíhalo v klidné atmosféře, rodiče otevřeně odpovídali, nad některými otázkami se déle zamysleli, někdy požádali o bližší formulaci otázky. V závěru hovoru byly zrekapitulovány jejich odpovědi, následovalo poděkování a rozloučení.

Dne 9. 4. 2020 se uskutečnil skupinový rozhovor a diskuse s učitelkami mateřské školy. Učitelkám byly pokládány stejné otázky jako rodičům v dotazníku. Ve skupině učitelek panují dobré vztahy, mohlo být tedy přistoupeno k pokládání otázek celé skupině. Bylo předpokladem, že často rozdílný pohled na stejnou otázku, který je ovlivněn různými faktory, přinese další poznatky do výzkumného šetření. Učitelky vyjádřily svůj osobní názor, který byl ovlivněn pedagogickou praxí a pozorováním dětí a jejich rodičů. Následně se percentuálně vyjadřovaly k jejich subjektivním názorům na konkrétní otázky. Rozhovoru se účastnilo šest učitelek (viz záznamový arch příloha č. 5)

V individuálním rozhovoru dne 14. 4. 2020 bylo hovořeno s každou učitelkou zvlášť. Tento způsob byl zvolen z důvodu získání názorů všech učitelek, který by byl minimálně ovlivněn názorem ostatních. Všem učitelkám byla položena stejná otázka, která vyplynula z dotazníků pro rodiče a zasluhuje si více pozornosti. *Proč rodiče málo konzultují vývoj jejich dítěte s učitelkami v MŠ?* (viz záznamový arch příloha č. 6)

S písemným souhlasem ředitele ZŠ a MŠ a vedoucí MŠ byla provedena analýza některých prezenčních listin z let 2017, 2018, 2019. Důvodem analýzy prezenčních listin bylo zjistit, zda a jak využívají rodiče doplňkové aktivity nabízené mateřskou školou, organizovaných v rámci prevence školní neúspěšnosti. Následovalo srovnání účasti rodičů na akcích, které se vstupem do první třídy nemají přímou souvislost. Bylo provedeno vyhodnocení a srovnání besedy „Školní zralost“ a „Děti potřebují hranice“, informativní schůzky pro rodiče nově nastupujících dětí, schůzky s budoucí učitelkou první třídy a schůzky k organizaci školky v přírodě (viz tabulky v příloze č. 7).

6 Výsledky šetření

6.1 Výsledky přímého pozorování edukativně stimulačních skupin

Při pozorování edukativně stimulačních skupin pro předškolní děti a jejich rodiče bylo zjištěno, že častěji doprovázejí děti matky než otcové. Pravidelně přichází 18 matek (82 % z celkového počtu), 1 babička a 3 otcové (14 %). Možnosti navštěvovat edukačně stimulační skupiny využilo z celkového počtu 24 rodin s předškolním dítětem, celkem 22 rodin (92 %).

V průběhu jednotlivých lekcí se prolínala individuální i skupinová práce, do některých činností byli přizváni rodiče. Pracovalo se také s interaktivní tabulí, byl využíván program „Barevné kamínky“. Tabule se využívala k uvolňování ramenního kloubu a zápěstí apod.

Rodiče mohli v určitých úkolech dětem pomáhat prakticky, radou, upravovali správný úchop tužky nebo pastelky při grafomotorickém cvičení. Současně mohli rodiče čerpat nové náměty a nápady pro vlastní činnosti s dítětem. Pozorovali také reakce jejich dítěte na pokyny paní učitelky a mohlo tak docházet i ke srovnávání pozorovaných skutečností v rámci jedné skupiny.

Po skončení lekcí ještě rodiče přicházeli za paní učitelkou a společně konzultovali vývoj dítěte a oblastí, které mají s dítětem procvičovat, hodnotili také jeho pokroky od minulé lekce apod. Aktivita nabízené dětem v průběhu všech lekcí mohly přispět k rozvoji potřebných oblastí u dítěte předškolního věku a tím pádem i k podpoře jeho úspěšného vstupu do první třídy. Současně docházelo k přirozené výměně názorů, poznatků mezi rodiči a učitelkou a mohlo se tak lépe spolupracovat v zájmu všech budoucích školáků.

6.2 Výsledky z dotazníkového šetření

1. Minimálně 3x za týden čtu dítěti před usnutím.

Ž1 ano 12, ne 3	M1 ano 4, ne 8	Ž2 ano 8, ne 3	M2 ano 1, ne 12

2. Pokud dítě ještě nespí, povídám si s ním o přečteném obsahu. Co se mu líbilo, kdo se zachoval správně, co by šlo udělat jinak apod.

Ž1 ano 4, ne 11	M1 ano 1, ne 11	Ž2 ano 6, ne 5	M2 ano 6, ne 7

3. Při cestě z MŠ si s dítětem povídám o zážitcích tohoto dne. Co ve školce dělal, co se mu líbilo, co bylo k obědu apod.

Ž1 ano 15, ne 0	M1 ano 11, ne 1	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 12, ne 1

4. S dítětem hraji alespoň jednou týdně společenské hry: pexeso, Člověče, nezlob se! apod.

Ž1 ano 10, ne 5	M1 ano 8, ne 4	Ž2 ano 10, ne 1	M2 ano 7, ne 6

5. Alespoň jednou za měsíc navštěvuji s dítětem různé kulturní akce: divadlo, kino apod.

Ž1 ano 8, ne 7	M1 ano 4, ne 8	Ž2 ano 4, ne 7	M2 ano 4, ne 9

6. Společně si hraji s dítětem, stavím ze stavebnic, skládám puzzle apod.

Ž1 ano 15, ne 0	M1 ano 12, ne 0	Ž2 ano 10, ne 1	M2 ano 10, ne 3

7. Navštěvuji pravidelně akce pořádané MŠ, pro děti a rodiče.

Ž1 ano 13, ne 2	M1 ano 8, ne 4	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 8, ne 5

8. Pravidelně docházím na edukačně stimulační skupiny, pro předškoláky.

Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 2, ne 11

9. Dítě zapojuji do domácích prací, vykonává pravidelně alespoň tři úkoly (uklízí hračky, utírá nádobí, skládá svoje oblečení apod.)

Ž1 ano 14, ne 1	M1 ano 11, ne 1	Ž2 ano 10, ne 1	M2 ano 10, ne 3

10. Povídám si s dítětem o tom, co právě vidíme, slyšíme, kudy jdeme apod.

Ž1 ano 15, ne 0	M1 ano 12, ne 0	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 13, ne 0

11. Společně s dítětem zpívám a recituji, básničky, které se učí ve školce.

Ž1 ano 13, ne 2	M1 ano 7, ne 5	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 6, ne 7

12. Máme doma dohodnutá pravidla.

Ž1 ano 14, ne 1	M1 ano 11, ne 1	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 11, ne 0

13. Dbám, aby dítě dodržovalo hygienické zásady (ruce po WC, zuby 2x denně).

Ž1 ano 15, ne 0	M1 ano 11, ne 0	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 13, ne 0

14. Pravidelně s dítětem navštěvuji dětského lékaře a zubního lékaře (2x ročně).

Ž1 ano 15, ne 0	M1 ano 10, ne 2	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 9, ne 4

15. Společně sleduji s dítětem TV, komentuji nepochopený děj.

Ž1 ano 12, ne 3	M1 ano 11, ne 1	Ž2 ano 10, ne 1	M2 ano 11, ne 2

16. Vybírám pro dítě vhodný program v TV, hry a pořady na PC.

Ž1 ano 14, ne 1	M1 ano 12, ne 0	Ž2 ano 10, ne 1	M2 ano 9, ne 4

17. Vím, jaký je správný úchop, psacího náčiní (tužky, pastelky apod.).

Ž1 ano 15, ne 0	M1 ano 12, ne 0	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 12, ne 0

18. Při kresbě dbám u dítěte na správný úchop, tužky, pastelky apod.

Ž1 ano 15, ne 0	M1 ano 10, ne 2	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 12, ne 1

19. Společně s dítětem chodím na procházky, jezdím na kole apod.

Ž1 ano 15, ne 0	M1 ano 12, ne 0	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 12, ne 1

20. Společně s dítětem chodím bruslit, nebo plavat.

Ž1 ano 12, ne 3	M1 ano 8, ne 4	Ž2 ano 8, ne 3	M2 ano 7, ne 6

21. Alespoň jedenkrát denně zařazuji dítěti do jídla ovoce a zeleninu.

Ž1 ano 15, ne 0	M1 ano 9, ne 3	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 9, ne 4

22. Odměňuji své dítě sladkostmi.

Ž1 ano 11, ne 4	M1 ano 9, ne 3	Ž2 ano 7, ne 4	M2 ano 7, ne 6

23. Pokud dítě uklízí své hračky, trpělivě čekám.

Ž1 ano 11, ne 4	M1 ano 9, ne 3	Ž2 ano 10, ne 1	M2 ano 12, ne 1

24. Vedu dítě k tomu, aby zdravilo, děkovalo a vykalo.

Ž1 ano 15, ne 0	M1 ano 12, ne 0	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 13, ne 0

25. Zúčastnil(a) jsem se besedy v MŠ: „Školní zralost a připravenost“.

Ž1 ano 8, ne 7	M1 ano 1, ne 11	Ž2 ano 9, ne 2	M2 ano 3, ne 10

26. Zúčastnil(a) jsem se besedy v MŠ: „Děti potřebují hranice“.

Ž1 ano 8, ne 7	M1 ano 0, ne 12	Ž2 ano 9, ne 2	M2 ano 3, ne 10

27. Učím dítě zavazovat tkaničky.

Ž2 ano 10, ne 1	M2 ano 10, ne 3

28. Učím dítě vytírat zedeček.

Ž1 ano 12, ne 3	M1 ano 9, ne 3	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 11, ne 2

29. Učím dítě znát své jméno.

Ž1 ano 15, ne 0	M1 ano 12, ne 0	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 13, ne 0

30. Učím dítě, kde bydlí.

Ž1 ano 15, ne 0	M1 ano 12, ne 0	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 13, ne 0

31. Použil(a) jste někdy před dítětem větu: „Počkej až půjdeš do školy, tam tě naučí, tam už nebudeš mít čas zlobit“ apod.

Ž2 ano 3, ne 8	M2 ano 4, ne 9

32. Zůstává někdy dítě na hlídání u svých prarodičů, známých.

Ž1 ano 15, ne 0	M1 ano 12, ne 0	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 13, ne 0

33. Souhlasím s tím, že odpovědnost za výchovu a vzdělávání nespočívá jen na školských institucích, ale i na rodičích dítěte.

Ž1 ano 15, ne 0	M1 ano 12, ne 0	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 13, ne 0

34. Vstáváme do školky pravidelně ve stejnou dobu.

Ž1 ano 13, ne 2	M1 ano 9, ne 3	Ž2 ano 8, ne 3	M2 ano 9, ne 4

35. Prohlížím si s dítětem knihy a časopisy pro děti.

Ž1 ano 15, ne 0	M1 ano 10, ne 2	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 11, ne 2

36. Dávám dítěti jednoduché hádanky a logické otázky:“ Kde je víc, míň. Kdo je větší, menší. Co je červené, bílé“ apod.

Ž1 ano 14, ne 1	M1 ano 9, ne 3	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 12, ne 1

37. Alespoň jedenkrát za tři měsíce konzultuji vývoj dítěte s učitelkami v MŠ.

Ž1 ano 3, ne 12	M1 ano 2, ne 10	Ž2 ano 6, ne 5	M2 ano 1, ne 12

38. Zajímám se o to, co dítě čeká při zápise do ZŠ.

Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 9, ne 4

39. Vím, jaké nároky budou na dítě kladeny v první třídě ZŠ.

Ž1 ano 11, ne 4	M1 ano 7, ne 5	Ž2 ano 11, ne 0	M2 ano 9, ne 4

40. Trávíte s dítětem tolik času, kolik byste si přáli?

Ž1 ano 9, ne 6	M1 ano 4, ne 8	Ž2 ano 4, ne 7	M2 ano 6, ne 7

41. Pokud NE, z jakých důvodů?

Ž1: Pracovní vytížení, náročná práce, zaměstnání (2x), práce v domácnosti, nevhodné plánování vlastních úkolů, péče o mladšího sourozence.

Ž2: Různé povinnosti, péče o další dítě, práce (3x), zaměstnání, dlouhá pracovní doba (2x).

M1: Pracovní nasazení, pracovní vytížení (5x), práce (2x), negativní okolnosti související s dobou.

M2: Zaměstnání, práce (3x), pracovní důvody, pracovní vytížení (2x).

42. Co by Vám pomohlo, abyste mohla(a) s dítětem trávit více času?

Ž1: Stejný příjem za jednosměnný provoz, více volna v zaměstnání, chodit domů dřív z práce a mít více volna odpoledne, změna zaměstnání, méně práce, lépe si plánovat den, včasnější návrat manžela z práce.

Ž2: Asi nic, je to život, chodit do práce se musí a péče o domácnost zabere taky nějaký čas, častější dovolená, změna práce, více finančních prostředků, kratší pracovní doba (dvě osoby se nevyjádřily).

M1: Více peněz, výhra v loterii, změna pracovní doby, změna zaměstnání z finančních důvodů, umět si uspořádat lépe čas, lepší time management.

M2: Prodat firmu, více volna, méně zákazníků, pomalejší plynutí času, bez mobilů, trávit méně času v práci, změna zaměstnání, méně práce.

Shrnutí dotazníkového šetření

Z dotazníků pro rodiče je patrné, že pravidelně navštěvují akce pořádané mateřskou školou více matky než otcové. Na výchově dítěte se podílejí oba rodiče, před usnutím častěji čtou dětem pohádku matky, následně si povídají o obsahu přečteného textu častěji rodiče předškolních dětí. Při cestě ze školky si s dítětem povídají stejně otcové jako matky. Společenským hrám s dítětem se také věnují oba rodiče, častěji matky než otcové. S dětmi si hraje jak matka, tak i otec, u předškolních dětí je několik rodičů, kteří si s dětmi nehrají.

Na edukačně stimulační skupiny doprovázejí děti převážně matky. Do domácích prací své dítě zapojují shodně jak matky, tak otcové. Rodiče si se svým dítětem pravidelně povídají o tom, co slyší, vidí a kudy jdou. Básničky a písničky, které se děti naučily ve školce, častěji procvičují matky. Téměř všichni rodiče se vyjádřili, že mají doma dohodnutá pravidla, dbají u dítěte na dodržování hygienických zásad, vedou dítě k tomu, aby zdravilo, děkovalo, vykalo a učí dítě znát své jméno a kde bydlí. Všechny děti někdy zůstaly na hlídání u svých příbuzných nebo známých. Všechny matky a většina otců se vyjádřila, že pravidelně zařazují do jídla ovoce nebo zeleninu a navštěvují se svým dítětem praktického lékaře a zubního lékaře. Převážná část rodičů se vyjádřila, že s dítětem sleduje televizi, komentuje nepochopený děj, vybírá vhodný program v televizi, hry a pořady na PC.

S výjimkou jednoho otce všichni rodiče znají správný úchop psacích potřeb a při kresbě všechny matky dbají u dítěte na správný úchop. Opět s výjimkou jednoho otce všichni rodiče chodí s dětmi na procházky nebo jezdí na kole. Z dotazníku vyplynulo, že častěji chodí

s dítětem plavat nebo bruslit matky. Celkem 67 % rodičů odměňuje své děti sladkostmi. Při uklízení hraček většina rodičů trpělivě čeká, než si je dítě uklidí. Besedy v MŠ „Školní zralost a připravenost“ se účastnilo více rodičů předškolních dětí, matky ve větší míře. Besedy v MŠ „Děti potřebují hranice“ se opět účastnilo více rodičů předškolních dětí, celkově převažovaly matky.

Až na několik výjimek rodiče uvedli, že učí děti zavazovat tkaničky a vytírat zadeček, celkem 84 %. Do školky vstává 77 % rodin ve stejnou dobu. Všechny matky a převážná část otců prohlíží s dítětem knihy a časopisy pro děti. Jednoduché hádanky a logické otázky: „Kde je víc, míň. Kdo je větší, menší. Co je červené, bílé“ apod. dává svým dětem 90 % rodičů. Podstatná část rodičů, celkem 77 %, pravidelně nekonzultuje vývoj svého dítěte s učitelkami v MŠ, pokud však konzultují, takto jsou častěji matky. Většina rodičů se zajímá o to, co jejich dítě čeká na zápise do školy. jaké nároky budou na dítě kladeny v první třídě ví 75 % rodičů, ve větší míře matky než otcové. Všichni rodiče si uvědomují, že výchova a vzdělávání nespočívá jen na školských institucích, ale i na rodičích dítěte. Dle jejich názoru s dítětem tráví dostatek času 45 % rodičů. Muži častěji uvádějí, že by chtěli se svým dítětem trávit času více.

Z otevřených otázek na důvody, které omezují rodiče byly nejčastější u žen pracovní vytížení, náročná práce, práce v domácnosti, nevhodné plánování vlastních úkolů, péče o mladšího sourozence, různé povinnosti, dlouhá pracovní doba. U mužů převažovalo pracovní vytížení, pracovní nasazení, moc práce, zaměstnání, pracovní důvody. Na otázku, co by rodičům nejvíce pomohlo, aby mohli se svým dítětem trávit více času odpověděly ženy: stejný příjem za jednosměnný provoz, více volna v zaměstnání, chodit domů dřív z práce, změna zaměstnání, méně práce, lépe si plánovat den, včasný návrat manžela z práce, častější dovolená, více finančních prostředků, kratší pracovní doba. Muži se vyjádřili, že by jim pomohlo: více peněz, vyhrát v loterii, změna pracovní doby, změna zaměstnání, umět si uspořádat lépe čas, lepší time management, prodej firmy, více volna, méně zákazníků, trávit méně času v práci.

6.3 Závěry ze strukturovaných rozhovorů s rodiči

1. Změnila se náplň společně tráveného času v posledním roce? (bylo doplněno, že se jedná o společně trávený čas s jejich dítětem)

Dvě maminky se vyjádřily, že s dítětem navštěvují edukační skupiny v rámci MŠ. Někteří se zaměřili na častější procvičování výslovnosti u dětí, vedou je k větší samostatnosti a pomoci v domácnosti, společně tráví více času, hrají společně hry, fotbal, společenské hry, které děti vyžadují s náročnějšími pravidly. Jedna maminka uvedla, že s dítětem nadále navštěvuje

kulturní akce, chodí bruslit a častěji navštěvují knihovnu. Někteří rodiče dítě ve volném čase připravují na vstup do základního vzdělávání, procvičují soustředění, grafomotoriku, uvolnění ruky, společně si povídají o škole a o tom, co se v životě dítě změní. Ze společných rozhovorů vyplynulo, že impulzy ke změně společně tráveného času dávají samy děti, které vyžadují těžší úkoly, činnosti směřující k samostatnosti a jejich dalšímu rozvoji.

2. Zařazujete do činností svého dítěte v posledním roce docházky do mateřské školy, nějaké doplňkové aktivity, které by mohly ovlivnit jeho školní úspěšnost?

Několik rodičů se shodně vyjádřilo, že využívají námětů z edukativně stimulačních skupin. Pracují s knihami pro předškolní děti, typu „Už se těším do školy“ a s časopisy pro děti. Více se rodiče věnují procvičování výslovnosti, převážně podle instrukcí logopedky. Častěji zařazují společenské a didaktické hry a soutěže, při nich děti vyžadují stále větší náročnost. Některé děti projevují zájem o písmena a číslice, jedno dítě se již naučilo číst tiskacím písmem, chodí s matkou častěji do knihovny.

3. Co, kdo, nejvíce ovlivnilo váš názor na školní zralost vašeho dítěte? Jeho zdravotní stav, názor učitelky ve školce, názor lékařky, pracovníce PPP, názor učitelky ZŠ, lékaře apod?

Převážně se rodiče shodli, že při posuzování školní zralosti je nejvíce ovlivnil názor paní učitelky ze školky, na druhém místě udávají pracovníci pedagogicko-psychologické poradny, která u jejich dítěte provedla depistáž školní zralosti. V jednom případě rodiče ovlivnil i názor paní učitelky ze základní školy a zkušenosti se starším dítětem, které jejich rozhodování ulehčilo.

4. Myslíte si, že pravidelné konzultace s učitelkou vašeho dítěte by byly přínosné pro vás, vaše dítě nebo je vidíte jako dostatečné nebo zbytečné?

Všichni dotazovaní rodiče vidí konzultace s učitelkou jako přínosné pro rodiče i jejich dítě. Tři maminky uvedly, že jim vyhovuje současný stav nahodilých konzultací s paní učitelkou, v případech, kdy to situace vyžaduje. Ostatní se vyjádřili, že by nebylo špatné zavést pravidelné individuální konzultace s učitelkou.

5. Kolik času denně věnujete péči o domácnost, dům a zahradu?

Dvě maminky, které jsou na mateřské dovolené uvedly, že péče o domácnost, dům a zahradu se prolíná s péčí o děti. Nelze tedy přesně definovat čas. Z jejich pohledu většinu času, které tráví doma se střídají tyto aktivity. Ostatní rodiče chodí do zaměstnání. Po příchodu domů věnují péči o domácnost, dům a zahradu, ženy od dvou do čtyř hodin denně. Dle vyjádření

matek a jednoho otce si práci na zahradě a okolo domu dělí. K rozdělení prací v domácnosti se nevyjádřil nikdo. U manželů uvádějí, že stráví péčí o zahradu a dům v průměru tak jednu až dvě hodiny. Jedna matka uvedla, že péče o domácnost, dům i zahradu jí zabere pět hodin denně a manželovi tři až čtyři hodiny (rodina opravuje starší domek).

6. Kolik času doma věnujete povinnostem vyplývajících z vašeho zaměstnání? (bylo nutné některým rodičům blíže specifikovat otázku)

Jedna respondentka nemohla přesně specifikovat, pracuje z domova a její zaměstnání se v průběhu celého dne prolíná s péčí o domácnost a děti. Manžel jezdí z práce tak pozdě, že už by nic nestihl udělat. Pět dotázaných žen uvedlo, že si práci domů nenosí, jedna uvedla, že pracuje maximálně půl hodiny za den. Výjimkou byla respondentka, která vykonávala pracovní povinnosti po návratu ze zaměstnání ještě dvě hodiny (nyní na mateřské dovolené). Dále bylo uvedeno, že čtyři muži si práci domů nenosí, ostatní tři pracují v průměru ještě jednu až dvě hodiny z domova.

6.4 Závěry ze skupinového rozhovoru s učitelkami a diskusí

Kolik rodin čte, dle vašeho názoru, dětem minimálně 3x za týden před usnutím?

2x uvedeno 30 % - 40 %	4x uvedeno 50 % - 70 %

Pokud dítě ještě nespí, kolik rodičů si s dítětem povídá o přečteném obsahu. Co se mu líbilo, kdo se zachoval správně, co by šlo udělat jinak apod.?

4x uvedeno 0 %	2x uvedeno 30 %

Kolik rodičů si po cestě z MŠ si s dítětem povídá o zážitcích toho dne, co ve školce dělal, co se mu líbilo, co bylo k obědu apod.?

3x uvedeno 30 % - 40 %	3x uvedeno 50 % - 70 %

Kolik rodičů si alespoň jedenkrát týdně hraje s dítětem společenské hry: pexeso, Člověče, nezlob se! Apod.?

2x uvedeno 10 %	4x uvedeno 20 % - 40 %

Kolik rodičů si hraje s dítětem, staví ze stavebnice, skládají puzzle apod.?

2x uvedeno 10 % - 20 %	4x uvedeno 30 % - 50 %

Kolik rodičů navštěvuje s dítětem (alespoň jednou za měsíc) různé kulturní akce: divadlo, kino apod.?

4x uvedeno 20 % - 30 %	2x uvedeno 50 %

Kolik rodičů navštěvuje pravidelně akce pro rodiče a děti pořádané MŠ?

6x uvedeno 80 %

Kolik rodičů pravidelně navštěvuje Edukativně stimulační skupiny pro předškoláky?

6x uvedeno 80 %

Kolik procent rodičů zapojuje své dítě do jednoduchých domácích prací, dítě vykonává alespoň tři úkoly (uklízí hračky, utírá nádobí, skládá svoje oblečení apod.)?

3x uvedeno 10 % - 20 %	3x uvedeno 50 %

Kolik rodičů si se svým dítětem povídá o tom, co právě vidí, slyší, kudy jdou apod.?

4x uvedeno 10 % - 20 %	2x uvedeno 50 %

Kolik rodičů společně s dítětem zpívá a recituje básničky, které se naučilo ve školce?

3x uvedeno 30 % - 40 %	3x uvedeno 60 %

Kolik rodin má dohodnutá pravidla?

3x uvedeno 30 %	3x uvedeno 60 %

Kolik rodičů dbá na to, aby jejich dítě dodržovalo hygienické zásady (ruce po WC, zuby 2x denně)?

3x uvedeno 40 %	3x uvedeno 50 % - 60 %

Kolik rodičů pravidelně navštěvuje s dítětem dětského a zubního lékaře

6x uvedeno 80 % - 100 % (dětský lékař)	6x uvedeno 80 % (zubní lékař)

Kolik rodičů s dítětem sleduje TV a komentují nepochopený děj?

6x uvedeno 50 % - 70 %

Kolik rodičů vybírá dítěti vhodný program v TV, hry a pořady ne PC?

2x uvedeno 10 % - 20 %	2x uvedeno 40 %	2x uvedeno 70 %

Kolik rodičů ví, jaký je správný úchop psacího náčiní (tužky, pastelky)?

1x uvedeno 10 %	4x uvedeno 50 % - 70 %	1x uvedeno 90 %

Kolik rodičů dbá při kresbě u svého dítěte na správný úchop?

4x uvedeno 20 % - 30 %	2x uvedeno 50 %

Kolik rodičů chodí s dítětem na procházky, jezdí na kole?

1x uvedeno 20 %	3x uvedeno 70 %	2x uvedeno 90 %

Kolik rodičů chodí s dítětem bruslit, nebo plavat?

3x uvedeno 10 %	3x uvedeno 80 %

Kolik rodičů zařazuje dětem do jídelníčku pravidelně ovoce a zeleninu?

1x uvedeno 30 %	5x uvedeno 80 % - 90 %

Kolik rodičů odměňuje své dítě sladkostmi?

1x uvedeno 50 %	3x uvedeno 80 %	2x uvedeno 100 %

Pokud dítě uklízí své hračky, kolik rodičů trpělivě čeká?

1x uvedeno 10 %	5x uvedeno 50 % - 60 %

Kolik procent rodičů vede dítě k tomu, aby zdravilo, děkovalo a vykalo?

4x uvedeno 30 % - 50 %	2x uvedeno 80 %

Kolik rodičů učí děti zavazovat tkaničky?

3x uvedeno 10 %	3x uvedeno 20 %

Kolik rodičů učí dítě vytírat zadeček?

1x uvedeno 20 %	2x uvedeno 50 %	2x uvedeno 70 % - 100 %

Kolik rodičů učí dítě znát své jméno?

2x uvedeno 60 %	4x uvedeno 100 %

Kolik rodičů učí dítě, kde bydlí?

2x uvedeno 60 %	4x uvedeno 100 %

Kolik si myslíte, že rodičů použilo někdy větu: „Počkej až půjdeš do školy, tam tě naučí, tam už nebudeš mít čas zlobit!“ apod.?

2x uvedeno 50 %	2x uvedeno 80 %	2x uvedeno 90 %

Kolik dětí zůstává na hlídání u svých prarodičů, známých?

2x uvedeno 80 %	4x uvedeno 100 %

Kolik rodičů si uvědomuje, že odpovědnost za výchovu a vzdělávání nespočívá jen na školských institucích, ale i na rodičích dítěte?

2x uvedeno 50 %	4x uvedeno 90 %

Kolik rodičů vstává s dítětem do školky ve stejnou dobu?

1x uvedeno 50 %	1x uvedeno 80 %	4x uvedeno 90 %

Kolik rodičů si s dítětem prohlíží knihy a časopisy pro děti?

2x uvedeno 20 %	4x uvedeno 50 % - 60 %

Kolik rodičů dává svému dítěti jednoduché hádanky a logické otázky: „Kde je víc, míň. Kdo je větší, menší. Co je červené, bílé apod.?”

2x uvedeno 10 % - 20 %	4x uvedeno 50 % - 60 %

Jak často konzultují rodiče vývoj svého dítěte s učitelkami v MŠ?

6x uvedeno 10 % - 20 %

Kolik rodičů se zajímá o to, co jejich dítě čeká při zápise do ZŠ?

2x uvedeno 60 % - 70 %	4x uvedeno 80 % - 90 %

Kolik rodičů ví, jaké nároky budou na dítě kladeny v první třídě?

4x uvedeno 20 %	2x uvedeno 50 %

6.5 Závěry z individuálního rozhovoru s učitelkami

V individuálním rozhovoru byla všem učitelkám položena stejná otázka. Tato vyplynula z dotazníků i skupinového rozhovoru s učitelkami MŠ. Pouze 24 % rodičů uvedlo, že pravidelně konzultují vývoj dítěte s učitelkou. Podobně se vyjádřily učitelky, že s nimi konzultuje přibližně 10 % - 20 % rodičů.

Proč rodiče minimálně konzultují vývoj jejich dítěte s učitelkami MŠ?

Učitelka č. 1: U mladších dětí rodiče konzultují konflikty a adaptační obtíže. V předškolním období se rodiče začínají více zajímat o vývoj a vzdělávání jejich dítěte, v závislosti s blížícím se nástupem do základní školy (i zde se vyskytují výjimky).

Učitelka č. 2: Ne, že by rodiče neměli zájem, ale spíš očekávají, že pokud je nějaký problém ozve se učitelka. Pokud se zeptají a nic se neřeší, nepokládají rozhovor za konzultaci o vývoji dítěte, ale za běžnou konverzaci.

Učitelka č. 3: U mladších dětí získávají rodiče informace o pokrocích svého dítěte z pozorování při hře, praktických činnostech, prací na nástěnkách a komunikace s dítětem. V posledním roce se aktivněji zajímají o znalosti, dovednost atd, které by mohly ovlivnit jeho úspěch při nástupu do první třídy.

Učitelka č. 4: Rodiče nenapadne konzultovat s učitelkou. Pouze tehdy, kdy se vyskytne nějaký problém, se obrátí na učitelku a následně konzultují. V minimální míře rodiče konzultují připravenost dítěte před zápisem do základní školy.

Učitelka č. 5: Spousta rodičů nepostřehne informace na třídní schůzce, kde jsou informováni o možnostech konzultace s učitelkami a o tom, že jsou pravidelně vedeny záznamy o vývoji jejich dítěte. Častější dotazování jim neumožňuje jejich vytížení a předškolní vzdělávání nepřikládají takovou váhu jako základnímu vzdělávání.

Učitelka č. 6: Rodiče konzultují minimálně, protože by mohli slyšet jakékoliv negativa. Některé to prostě nezajímá.

6.6 Závěry z analýzy prezenčních listin z akcí pořádaných MŠ

Po prostudování a analýze prezenčních listin z akcí pořádaných mateřskou školou se zjistilo, že s výjimkou jedné akce se rodiče účastní v počtu přes 70 %. Při jedné akci byla účast pouze 39 %. Dle vyjádření vedoucí učitelky se akce pořádala v konkrétním roce poprvé, a rodiče z názvu usoudili, že se jedná o besedu určenou převážně pro rodiče předškoláků. V dalších letech se již vše uvádělo na pravou míru, a na besedy s odborníky již přicházelo rodičů víc. Rodiče předškolních dětí se akcí účastní ve větší míře. Z rozhovoru s učitelkami MŠ je zřejmé, že na všechny akce pořádané MŠ přicházejí převážně maminky, výjimečně matka i otec. Akcí spojených s oslavou Dnů matek a besídek se účastní větší počet tatínků i prarodičů. Při těchto akcích se prezenční listiny nevedou, dokumentuje se fotografiemi v kronice MŠ.

Závěry z analýzy dokumentů MŠ, vztahujících se k odkladům školní docházky

Po prostudování dokumentace mateřské školy, spojené s odchodem dětí do základní školy, byla zjištěna skutečnost, že počty odkladů školní docházky v posledních třech letech neklesají. V roce 2017 bylo v této mateřské škole 15 % odkladů školní docházky, v roce 2018 jich bylo 28 % a v roce 2019 byl počet školních odkladů 23 %. Celorepublikový průměr z roku 2014 byl okolo 22 %, zpráva ČŠI z roku 2015 uvádí 18 % odkladů školní docházky. Z údajů na webových stránkách ČSÚ vyplývá, že v Jihomoravském kraji byl počet odkladů školní docházky v roce 2017 celkem 22 %. Ze zjištěných skutečností vyplývá, že v těchto letech počty školních odkladů v České republice kolísají okolo 20 %. Statistické údaje z posledních dvou let nebyly zjištěny.

7 Shrnutí výsledků ve vztahu k cílům a výzkumným otázkám

Cílem výzkumu v předkládané bakalářské práci bylo zjistit, zda rodiče mění své chování vůči dítěti vzhledem k jeho blížícímu se nástupu do školy. Z dotazníkového šetření a následných rozhovorů s rodiči vyplynulo, že dotazovaná část rodičů si uvědomuje, že následující školní rok bude velkou změnou pro jejich dítě i celou rodinu. Snaží se tedy přizpůsobit společně trávený čas tak, aby podle svých možností a individuálních schopností dítěte, jej připravili na vstup do základního vzdělávání.

Dalším cílem bylo popsat možnosti rodiny v oblasti prevence školní neúspěšnosti dětí v posledním roce docházky do mateřské školy. Z dotazníků a následných rozhovorů s rodiči bylo zjištěno, že rodiče využívají námětů z edukativně stimulačních skupin organizovaných MŠ, do kterých docházejí spolu s dítětem.

Převážná většina rodičů uvádí, že dítě je aktivní a samo vyžaduje podněty ze strany rodičů. Několik rodičů se vyjádřilo, že zintenzivnilo logopedické procvičování s dítětem. Všichni uvedli, že s dítětem hrají společenské a didaktické hry, využívají knih pro předškoláky, vše s úmyslem dobře ho připravit na vstup do první třídy.

Také bylo zjišťováno, jak rodiče využívají doplňkových aktivit MŠ, organizovaných v rámci prevence školní neúspěšnosti. Po prostudování prezenčních listin z akcí pořádaných mateřskou školou, záznamů docházky do edukativně stimulačních skupin, dokumentace MŠ a výsledů dotazníkového šetření vyplynulo, že většina rodičů využívá doplňkové aktivity, které mohou ovlivnit jejich přístup k dítěti předškolního věku. Ve větší míře také využili možnosti besedy s odborníkem a následnou diskusi. Většinou využily této nabídky matky dětí.

Všichni rodiče, kteří se účastnili rozhovoru, využili možnost posouzení školní zralosti u svého dítěte odborníkem z PPP s následnou individuální konzultací. Jako stěžejní při posuzování připravenosti jejich dítěte na vstup do první třídy uvádí většina rodičů názor učitelky MŠ a pracovnice PPP.

Součástí výzkumného šetření bylo i zodpovězení výzkumných otázek:

VO1: Věnují svým dětem matky obecně více času než otcové?

Z dotazníkového šetření a následných rozhovorů, pozorování edukativně stimulačních skupin vyplynulo, že matky obecně věnují dětem více času než otcové. Z rozhovorů s matkami a jedním otcem a z dotazníků vyplynulo, že otcí skutečně vykonávají s dětmi méně aktivit.

VO2: Jaké důvody brání rodičům věnovat svému dítěti více času?

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že 55 % rodičů si myslí, že se svým dítětem netráví tolik času, kolik by chtěli. Důvody, které uváděli rodiče, jak v dotazníkovém šetření, tak v rozhovorech se shodovaly. Převážná část rodičů uvedla pracovní vytížení, pracovní nasazení, dlouhou pracovní dobu, pracovní důvody, zaměstnání, práce v domácnosti, někteří uvedli péči o mladšího sourozence a nevhodné plánování vlastních úkolů.

VO3: Věnují rodiče rok před nástupem do ZŠ více pozornosti přípravě společných aktivit?

Z rozhovoru s rodiči vyplynulo, že v posledním roce u všech dotazovaných došlo v této oblasti ke změnám, které ovlivnila skutečnost, že jejich dítě v příštím školním roce nastoupí do první třídy.

VO4: Snižuje se počet odkladů v této konkrétní mateřské škole?

Po prostudování dokumentace mateřské školy je jisté, že počet školních odkladů od roku 2017 do roku 2019 neklesá, hodnoty kolísají.

VO5: Probíhá dostatečná konzultace mezi rodiči a učitelkami mateřské školy?

Dle výsledků z dotazníkového šetření, strukturovaných rozhovorů s rodiči a učitelkami vyplynulo, že by přivítali častější konzultace ohledně vývoje dětí. Bylo zjištěno, že častěji konzultují vývoj dítěte rodiče předškolních dětí.

8 Diskuse

Mertin (2011) uvádí rodinu jako nejvýznamnější výchovné a vzdělávací prostředí, kdy vliv rodičů bývá zpravidla nejvýraznější a hlavně trvalý. Z výsledků praktické části bakalářské práce je patrné, že rodiče, kteří spolupracovali na výzkumném šetření, si plně uvědomují, že rodina je nejdůležitějším článkem ve výchově a vzdělávání každého dítěte. Stejně tak bylo zjištěno, že se snaží vědomě nebo intuitivně uspokojovat potřeby jejich dítěte v předškolním věku, který je označován jako věk iniciativy, jehož hlavní potřebou je aktivita (Vágnerová 2000).

Bruceová (1996) uvádí, že každá rodina je jiná, má jiné potřeby a klíč k partnerství můžeme najít ve vhodném přístupu a další podpoře toho, co už rodina vytvořila. Při zpracování výsledků praktické části výzkumného šetření se potvrdilo, že snahou všech předškolních pedagogů i rodičů by měla být maximální snaha o rozvoj každého dítěte v rámci jeho možností. Bez vzájemné spolupráce by toto snažení bylo méně efektivní. Stejně tak je jejich snahou připravit dítě na přechod do základní školy a dobře nastartovat jeho touhu po celoživotním vzdělávání.

Z praktické části je patrné, že se MŠ pokouší připravit rodičům i jejich dětem aktivity, které by dětem umožnily snadnější nástup do první třídy a rodiče připravili na změnu, která v jejich rodině brzy nastane. Formou edukativně stimulačních skupin seznamují rodiče se způsoby práce s jejich dítětem a vedou je k rozvíjení potřebných oblastí, jako je motorika, grafomotorika, zrakové vnímání a paměť, sluchové vnímání, vnímání prostoru a času, základní předmatematické představy, řeč a myšlení a další. Jsou to oblasti, které je nutné rozvíjet u dětí předškolního věku dle Bednářové a Šmardové (2007).

Z analýzy dokumentů vyplynulo, že 92 % rodičů předškolních dětí tuto nabízenou aktivitu využilo. Z výzkumného šetření také vyplynulo, že rodiče předškolních dětí více využívají doplňkových aktivit mateřské školy, které si kladou za cíl větší informovanost rodičů: besedy s odborníky, schůzky s budoucí učitelkou první třídy, depistáž školní zralosti s následnou konzultací, informativní schůzky atd.

Cílem praktické části bylo zjistit skutečnosti vztahující se k rodině s dítětem v posledním roce docházky do mateřské školy. Dedková (Nosál a kolektiv, 2004) uvádí, že stále větší pracovní nároky moderní doby a častější uplatňování žen na pracovním trhu sebou přináší změny v životě dítěte. Do popředí zájmu se dostává práce, což bylo patrné i z dotazníků a rozhovorů v praktické části, kdy většina rodičů uváděla, že jejich čas trávený s dítětem limituje zaměstnání, pracovní vytížení apod. Na základě výsledků z dotazníků bylo zjištěno, že 55 % rodičů by chtělo trávit se svým dítětem více času.

Z dotazníkového šetření a následných rozhovorů vyplynulo, že otcové s dětmi vykonávají méně aktivit, ale nelze prokazatelně doložit, že je to primárně vlivem povinností spojených se zaměstnáním. Shodně totiž i matky uvádí, že je limituje práce a další povinnosti. Pokud vezmeme výsledky šetření jako prokazatelné, můžeme říct, že skupinu matek, které odpovídaly na otázku, skutečně limituje péče o rodinu a domácnost. Z rozhovorů vyplynulo, že těmto činnostem věnují většinu času, denně od dvou do čtyř hodin.

Problematiku školní zralosti a školní připravenosti řeší všichni rodiče předškolních dětí. Potvrdilo se, že při rozhodování, zda je dítě zralé pro vstup do základní školy je důležitá spolupráce nejenom rodičů a učitelů v MŠ, ale také posouzení školní zralosti odborníky z pedagogicko-psychologických poraden. Dotazovaní rodiče tyto možnosti využili a získané poznatky jim byly pomocníkem v dalším rozhodování.

Průcha (2016) uvádí, že důležitou roli mají také učitelky mateřských škol, jsou na ně kladeny požadavky, aby uměly provádět diagnostiku vývoje dětí na základě jejich pozorování. Rodiče v rozhovoru shodně uváděli, že největší váhu přikládají názoru učitelek MŠ, dále pak pracovním PPP, které provedly u jejich dítěte depistáž školní zralosti.

Z dotazníkového šetření i následných rozhovorů s rodiči i učitelkami MŠ vyplynulo, že rodiče častěji konzultují vývoj dítěte až v posledním roce docházky do mateřské školy. Předpokládalo se, že teprve tehdy si uvědomí, že vzdělávání neprobíhá jen na základní škole, ale i v mateřské škole, a hlavně v rodinách. Z výzkumného šetření vyplynulo, že všichni rodiče, nejenom rodiče dětí v posledním roce docházky, si uvědomují, že odpovědnost za výchovu a vzdělávání dítěte nespočívá jen na školských institucích, ale i na rodičích.

Mertin (2004) uvádí, že vzdělávání se stává záležitostí celé rodiny, posiluje její soudržnost i vztahy mezi jejími členy. Představuje pro rodinu zátěž, ale i radost. Z šetření vyplynulo, že dotazovaní rodiče se snaží nabízet dětem v posledním roce před nástupem do školy adekvátní podněty, které dítě dále stimulují a rozvíjejí. Milým překvapením bylo, jak dotazovaní rodiče odpovědně přistupují k přípravě dětí na vstup do první třídy. Využívají náměty z edukativně stimulačních skupin, hrají sportovní a společenské hry, více je zapojují do prací v domácnosti a vedou je k větší samostatnosti, častěji procvičují správnou výslovnost. Děti samy vyžadují podněty a společné hry a činnosti.

Výzkumným šetřením se prokázalo, že rodiče rok před nástupem dítěte do základní školy věnují více pozornosti přípravě společných aktivit s dítětem. V praktické části se také potvrdilo, že pouze vzájemnou spoluprací všech zúčastněných stran můžeme dosáhnout cíle. Tím je šťastné

a spokojené dítě, kterému umožníme se vyvíjet v rámci jeho možností a podporujeme ho v dalším poznávání a dovednostech.

Novým poznatkem je skutečnost, která vyplynula jak z dotazníkového šetření, tak z rozhovorů s rodiči i učitelkami, že se málo konzultuje vývoj dětí, hlavně v mladším věku. Dobrá spolupráce rodičů a učitelů může včas zachytit oblasti, které by bylo vhodné u dítěte více rozvíjet, nebo včas navštívit pedagogicko-psychologickou poradnu. Získáním potřebných kompetencí u dítěte snížíme možnost školní neúspěšnosti v dalších letech docházky do školy. Šmelová, Petrová, Suralová a kolektiv (2015) uvádějí, že školnímu neúspěchu lze předcházet včasnou objektivní diagnostikou.

Odklady školní docházky jsou v České republice často diskutované. V posledních letech se počty odkladů pohybují okolo 20 %. (Školy a školská zařízení – školní rok 2017/18, tabulky 26-27). Analýza dostupných dokumentů mateřské školy prokázala, že se počty odkladů nesnižují, za poslední tři roky jsou hodnoty od 15 % - 28 %. Porovnali jsme odklady školní docházky Jihomoravského kraje, které v roce 2016 a 2017 byly 21 % a 22 %.

Zamyšlení se nad celým průběhem šetření, nad aktivitami, které nabízí mateřská škola, základní škola a nad tím, jak k přípravě přistupuje většina rodičů, kteří se účastnili výzkumného šetření, nepřináší jasné odpovědi, kde hledat příčinu častých odkladů školní docházky.

Mertin (2015) tvrdí, že by bylo dobré, kdyby byl vzdělávací systém nastaven tak, aby byl schopen přijmout všechny děti bez výjimky a vzdělávat je bez vstupních požadavků, rodiče by tak možná měli menší obavy ze selhání jejich dětí.

Bylo by také dobré snížit počty dětí v první třídě. Získal by se prostor pro častější individuální práci s dětmi. Při rozhodování, zda dát dítě do první třídy, nebo požádat o odklad školní docházky, může rodiče ovlivnit spousta faktorů. Některá rozhodnutí může ovlivňovat častější nemocnost dítěte, nebo fakt, že si rodiče potřebují vyřešit vlastní organizační záležitosti, nebo chtějí dítěti dopřát „delší dětství“. K těmto důvodům se mohou přidat i další, o kterých rodiče s učitelkami mateřské školy nehovoří a byly by pouhým zdáním.

Jaká je motivace některých rodičů, kteří se rozhodnou pro odklad školní docházky u dítěte, kterému byl doporučen nástup do první třídy je námětem pro další pedagogický výzkum. Stejně tak v případě, že je dítěti doporučen odborníky z PPP odklad školní docházky a rodiče své dítě do základní školy zapíší. Předčasné, ale i opožděné zaškolení ohrožuje jeho optimální rozvoj. (Šmelová, Petrová, Suralová a kolektiv 2015)

Doubravová (Nosál a kolektiv, 2004) uvádí, že rodiče se snaží předat dítěti maximum svých vědomostí a zkušeností, ale také se ho snaží uchránit před překážkami, nástrahami. Pro blaho dětí jsou rodiče schopni udělat a obětovat cokoliv. Mají obavy o to, aby jejich dítě bylo ve škole úspěšné.

Při psaní bakalářské práce i při výzkumném šetření jsem si prošla tolik potřebnou sebereflexí. Při studiu odborné literatury jsem načerpala mnoho nových poznatků, které se budu snažit v další pedagogické praxi využít. Z dotazníků a rozhovorů s rodiči vyplynuly skutečnosti, které mohou pedagogičtí pracovníci pozitivně ovlivnit. Závěry z výzkumného šetření mi budou pomocníkem v další pedagogické práci s dětmi i komunikaci s jejich rodiči.

ZÁVĚR

Bakalářská práce je věnována rodině a jejímu vlivu na školní zralost a školní připravenost dítěte. Cílem výzkumu bylo zjistit, zda rodiče mění své chování vůči dítěti vzhledem k jeho blížícímu se nástupu do školy, popsat možnosti rodiny v oblasti prevence školní neúspěšnosti v posledním roce docházky do mateřské školy a zjistit, jak rodiče využívají doplňkové aktivity organizované mateřskou školou v rámci prevence školní neúspěšnosti.

Bylo zjištěno, že:

1. Matky věnují dětem více času než otcové.

Z dotazníkového šetření i následných rozhovorů vyplynulo, že matky tráví s dětmi více času než otcové a společně vykonávají s dětmi více aktivit. Výsledky výzkumu potvrzují, že matky většinu času tráví péčí o rodinu a domácnost. Z rozhovorů vyplynulo, že těmto aktivitám věnují denně od dvou do čtyř hodin. Některé matky se vyjádřily, že většinu času, který pobývají doma, vykonávají jednu z těchto činností.

2. Převážná část rodičů, kteří se účastnili dotazníkového šetření a rozhovorů, uvádí zaměstnání, pracovní vytížení, dlouhou pracovní dobu nebo povinnosti spojené s péčí o domácnost jako důvody, proč netráví se svým dítětem tolik času, kolik by chtěli.
3. Prokázalo se, že rodiče v posledním roce docházky více využívají doplňkových aktivit organizovaných mateřskou školou a vnímají je jako podpůrný prostředek k minimalizaci možných obtíží dítěte při nástupu do školy. Zjistilo se, že v posledním roce více konzultují vývoj dítěte s učitelkami. Celkem 92 % rodičů se účastní edukativně stimulačních skupin. Všichni souhlasili s depistáží školní zralosti svého dítěte a účastnili se následné konzultace s pracovníci PPP. Celkem 71 % se rodičů se účastnilo schůzky s budoucí učitelkou první třídy a dalších akcí pořádaných MŠ.
4. Dotazovaní rodiče uváděli, že před nástupem dítěte do ZŠ věnují více pozornosti přípravě společných aktivit. Všichni, kteří se účastnili rozhovorů, shodně uvedli, že v posledním roce zařazují do činností dítěte složitější společenské a sportovní hry, více je vedou k samostatnosti a pracovním činnostem. Využívají ve větší míře knihy určené k práci s předškoláky. Většina rodičů poukazuje na skutečnost, že děti samy vyžadují hry s číslicemi, písmenky a úkoly. Uváděli, že procvičují dle námětů získaných v edukativně stimulačních skupinách a více se zaměřují na procvičování výslovnosti.
5. Bylo prokázáno, že počet odkladů školní docházky se v této konkrétní mateřské škole nesnižuje. V roce 2017 byl počet odkladů školní docházky 15 %, v roce 2018 byl počet

odkladů 28 % a v roce 2019 se snížil na 23 %. V letošní třídě předškoláků je 24 dětí, z toho 6 dětí s odkladem školní docházky, to je 25 %.

V tomto zařízení jsou od roku 2015 pro rodiče a děti organizovány edukativně stimulační skupiny, besedy o výchově a vzdělávání předškolních dětí. PPP zde provádí depistáž školní zralosti a SPC každý rok provádí logopedickou depistáž. Následně s dětmi každý týden pracuje školní logopedka nebo logopedické asistentky ve třídách. Předškolní děti jednou za měsíc odcházejí s budoucí paní učitelkou do školy, kde se s ní i prostředím průběžně seznamují. Odhalit příčinu častých odkladů školní docházky se nepodařilo, zůstává tedy otevřená k dalšímu pedagogickému výzkumu.

6. Bylo zjištěno, že by učitelky i rodiče přivítali častější konzultace týkající se vývoje dítěte. Častěji konzultují rodiče v posledním roce před nástupem dítěte do školy, dříve ojedinele, pouze vyskytnou-li se problémy, nebo je osloví učitelka.

Tato skutečnost, která vyplynula z výzkumného šetření a na které se shodli všichni respondenti, bude vodítkem pro další pedagogickou práci. Bylo zjištěno, že by rodiče přivítali pravidelné individuální konzultace již od prvních let docházky do mateřské školy. Tyto konzultace by přispěly nejenom k pochopení vývoje dítěte, ale mohly by sloužit i k lepšímu poznání práce učitelky, rodiny dítěte a možností všech zúčastněných stran.

7. V úvodu bakalářské práce bylo uvedeno, že hlavní pohnutkou zvolení tématu byla skutečnost, že nabídka programů a doplňkových aktivit pro děti a jejich rodiče, které by jim měly usnadnit zahájení školní docházky, se za poslední roky rozšířila, ale počet odkladů školní docházky neklesá. Položili jsme si otázku, kde tedy hledat příčinu častých odkladů školní docházky v této konkrétní mateřské škole.

Najít hlavní příčinu se nepodařilo, je to souhra různých vlivů a okolností. Přikláníme se k názorům některých autorů, kteří se věnují tomuto tématu hlouběji a kteří udávají, že pokud by se nastavil systém vzdělávání tak, aby byly zlepšeny podmínky základní školy, vzhledem k počtu dětí v první třídě, byl by zde větší prostor individuálně pracovat i s méně zdatnými žáky. Vedlo by to ke zmírnění obav rodičů, že jejich děti nezvládnou všechny nároky, které na ně budou kladeny v první třídě.

Stejně tak musíme konstatovat, že počty odkladů se řeší celorepublikově, a průměry, stejně jako v celém Jihomoravském kraji, kolísají okolo 20 %. Stejný problém tedy řeší i jiné mateřské školy a je možným předmětem dalšího výzkumu, zda by nebylo vhodné se zaměřit na celý vzdělávací systém.

Seznam použitých zdrojů

- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1829-0.
- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. 2. vydání. Brno: Edika, 2015. ISBN 978-80-266-0793-9.
- BEJDÁKOVÁ, Sandra, Jarmila STŘECHOVÁ, Lenka SUCHARDOVÁ, Jana VÍTKOVÁ, Helena ZDRUBECKÁ a Zdenka ŽENATOVÁ. *Školní zralost a komunikace*. Praha: Raabe, 2018. ISBN 978-80-7496-390-2.
- BERČÍKOVÁ, Alena, Eva ŠMELOVÁ a Dominika PROVÁZKOVÁ STOLINSKÁ. *Učitel – aktér edukačního procesu předškolního vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4033-0.
- BRUCEOVÁ, Tina. *Předškolní výchova: Deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-068-5.
- ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV-nakladatelství, 1996. ISBN 80-85866-15-3.
- FRANCOVÁ, Lenka. *Možnosti mateřské školy v oblasti prevence školní neúspěšnosti dětí*. Praha, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra primární pedagogiky.
- HAVLOVÁ, Jana, HAVLÍNOVÁ, Miluše a Eliška VENCÁLKOVÁ, ed. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole: aktualizovaný modelový program podpory zdraví (dokument a metodika)*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-061-5.
- HNYKOVÁ, Radka. *Diagnostika školní nezralosti*. Liberec, 2009. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Píša
- KOMENSKÝ, Jan Amos, TICHÝ, František Rut, ed. *Informatorium školy mateřské*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972.
- KOPŘIVA, Pavel, NOVÁČKOVÁ Jana, NEVOLOVÁ Dobromila a Tatjana KOPŘIVOVÁ. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Chvalčov: Spirála, 2012. ISBN 978-80-904030-0-0.
- KRAUS, Blahoslav. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-544-8.

- KREISLOVÁ, Zdenka. *Krok za krokem 1. třídou: školní zralost, spolupráce s rodiči, učíme se číst a psát, nápady pro celý rok*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2038-8.
- KREJČOVÁ, Lenka. Bavme se s rodiči o to, co chtějí pro své děti. *Informatorium. Časopis pro mateřské školy a školní družiny*. 2019, roč. XXVI, č. 10, s. 8–10. ISSN 1210-7506.
- KROPÁČKOVÁ, Jana. *Budeme mít prvňáčka: pro rodiče dětí od 5 let*. Praha: Portál, 2008. *Rádcí pro rodiče a vychovatele*. ISBN 978-80-7367-359-8.
- KUTÁLKOVÁ, Dana. *Jak připravit dítě do 1. třídy: rozvoj obratnosti, smyslové vnímání, řeč, náměty na hry, kresba, školní zralost*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1040-4.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-085-5.
- MERTIN, Václav. Odklady jsou reakcí rodičů na stav školského systému. In: *Člověk v tísni* [online]. 7. 1. 2015. [cit. 2020-03-12] Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/odklady-jsou-reakci-rodicu-na-stav-skolskeho-systemu-1889gp>
- MERTIN, Václav. *Výchovné maličkosti: průvodce výchovou dítěte do 12 let*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-857-9.
- MERTIN, Václav. *Ze zkušeností dětského psychologa: na co se často ptáte*. Praha: Scientia, 2004. ISBN 80-7183-316-9.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online]. [cit. 2020-02-12] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-3>
- NOSÁL, Igor a kolektiv. *Obrazy dětství v dnešní české společnosti: studie ze sociologie dětství*. 1. vyd. Brno: Barrister a Principal, 2004, 206 s. ISBN 80-86598-80-2.
- PETRŮ-KICKOVÁ, Pavla. Předškolní vzdělávání v roce 2019 v roce 150. výročí založení první mateřské školy. *Speciál pro MŠ. Odborný časopis pro mateřské školy*. 2019, roč. II, č. 2, s. 14-15. ISSN 2571-0591.
- PLEVOVÁ, Irena. *Kapitoly z obecné psychologie II*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0963-1.
- PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.

PRŮCHA, Jan. *Předškolní dítě a svět vzdělávání: přehled teorie, praxe a výzkumných poznatků*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-323-5.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina a kolektiv. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání 2017*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2017. ISBN 80-87-000-00-5.

Školy a školská zařízení – školní rok 2017/18. *Český statistický úřad* [online]. 31. 8. 2018 [cit. 2020-05-8]. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/skoly-a-skolska-zarizeni-skolni-rok-201718>.

ŠMELOVÁ, Eva, Alena PETROVÁ a Eva SOURALOVÁ. *Připravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-3345-5.

ŠMELOVÁ, Eva. *Mateřská škola: teorie a praxe I*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0945-3.

ŠULOVÁ, Lenka. Nástup dítěte do školy jako významný vývojový mezník. *Poradce ředitelky mateřské školy*. 2016, roč. V, č. 5, s. 18-23. ISSN 1804-9745.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

Zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon).

Seznam použitých zkratk

CNS: Centrální nervová soustava

ČSÚ: Český statistický úřad

ČŠI: Česká školní inspekce

MŠ: Mateřská škola

MŠMT: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

PPP: Pedagogicko-psychologická poradna

SPC: Speciální pedagogické centrum

ZŠ: Základní škola

Seznam použitých ilustrací a tabulek

Obrázek 1 - Přirozené lidské potřeby podle Abrahama Maslowa	14
Tabulka 1 – Odklad školní docházky	36

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník rodičům dětí 3-5 let

Příloha č. 2 – Dotazník rodičům předškolních dětí

Příloha č. 3 – Otázky pokládané rodičům v průběhu telefonických rozhovorů

Příloha č. 4 – Záznamový arch telefonického rozhovoru s rodiči

Příloha č. 5 – Záznamový arch pro skupinový rozhovor s učitelkami MŠ

Příloha č. 6 – Záznamový arch pro individuální rozhovor s učitelkami MŠ

Příloha č. 7 – Analýza prezenčních listin, tabulky

PŘÍLOHA Č. 1

DOTAZNÍK RODIČŮM DĚTÍ 3-5 LET

Vážení rodiče, obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který bude podkladem pro zjištění některých skutečností ze života dnešních rodin s dětmi předškolního věku. Údaje, které tímto dotazníkem budou zjištěny, budou anonymní a jejich zpracování bude pouze součástí bakalářské práce. Za Vaši spolupráci děkuji, Soňa Starynská.

ŽENA / MUŽ (nehodící škrtněte)

1. Minimálně 3x za týden čtu dítěti před usnutím. (ANO-NE)
2. Pokud dítě ještě nespí povídám si s ním o přečteném obsahu. Co se mu líbilo, kdo se zachoval správně, co by šlo udělat jinak apod. (ANO – NE)
3. Při cestě z MŠ si s dítětem povídám o zážitcích tohoto dne. Co ve školce dělal, co se mu líbilo, co bylo k obědu apod. (ANO – NE)
4. S dítětem hraji alespoň jednou týdně společenské hry: pexeso, Člověče, nezlob se! apod. (ANO – NE)
5. Alespoň jednou za měsíc navštěvuji s dítětem různé kulturní akce: divadlo, kino apod. (ANO – NE)
6. Společně si hraji s dítětem, stavím ze stavebnic, skládám puzzle apod. (ANO – NE)
7. Navštěvuji pravidelně akce pořádané MŠ, pro děti a rodiče. (ANO – NE)
8. Dítě zapojuji do domácích prací, vykonává pravidelně alespoň tři úkoly (uklízí hračky, utírá nádobí, skládá svoje oblečení apod.) (ANO – NE)
9. Povídám si s dítětem o tom, co právě vidíme, slyšíme, kudy jdeme apod. (ANO – NE)
10. Společně s dítětem zpívám a recituji, básničky, které se učí ve školce. (ANO – NE)
11. Máme doma dohodnutá pravidla. (ANO – NE)
12. Dbám, aby dítě dodržovalo hygienické zásady (ruce po WC, zuby 2x denně). (ANO – NE)
13. Pravidelně s dítětem navštěvuji dětského lékaře a zubního lékaře (2x ročně). (ANO – NE)
14. Společně sleduji s dítětem TV, komentuji nepochopený děj. (ANO – NE)
15. Vybírám pro dítě vhodný program v TV, hry a pořady na PC. (ANO – NE)
16. Vím, jaký je správný úchop, psacího náčiní (tužky, pastelky apod.). ANO – NE)
17. Při kresbě dbám u dítěte na správný úchop, tužky, pastelky apod. (ANO – NE)
18. Společně s dítětem chodím na procházky, jezdím na kole apod. (ANO – NE)
19. Společně s dítětem chodím bruslit, nebo plavat. (ANO – NE)
20. Alespoň jedenkrát denně zařazuji dítěti do jídla ovoce a zeleninu. (ANO – NE)

21. Odměňuji své dítě sladkostmi. (ANO – NE)
22. Pokud dítě uklízí své hračky, trpělivě čekám. (ANO – NE)
23. Vedu dítě k tomu, aby zdravilo, děkovalo a vykalo. (ANO – NE)
24. Zúčastnil(a) jsem se besedy v MŠ: „Školní zralost a připravenost“. (ANO – NE)
25. Zúčastnil(a) jsem se besedy v MŠ: „Děti potřebují hranice“. (ANO – NE)
26. Učím dítě vytírat zadeček. (ANO – NE)
27. Učím dítě znát své jméno. (ANO – NE)
28. Učím dítě, kde bydlí. (ANO – NE)
29. Zůstává někdy dítě na hlídání u svých prarodičů, známých. (ANO – NE)
30. Souhlasím s tím, že odpovědnost za výchovu a vzdělávání nespočívá jen na školských institucích, ale i na rodičích dítěte. (ANO – NE)
31. Vstáváme do školky pravidelně ve stejnou dobu. (ANO – NE)
32. Prohlížím si s dítětem knihy a časopisy pro děti. (ANO – NE)
33. Dávám dítěti jednoduché hádanky a logické otázky: “Kde je víc, míň. Kdo je větší, menší. Co je červené, bílé“ apod. (ANO – NE)
34. Alespoň jedenkrát za tři měsíce konzultuji vývoj dítěte s učitelkami v MŠ. (ANO – NE)
35. Vím, jaké nároky budou na dítě kladeny v první třídě ZŠ. (ANO – NE)
36. Trávíte s dítětem tolik času, kolik byste si přáli? (ANO – NE)
37. Pokud NE, z jakých důvodů? (vždy napište to, co Vás nejvíce omezuje.)
38. Co by Vám pomohlo, abyste mohla(a) s dítětem trávit více času? (vždy napište to, co by bylo pro Vás nejprínosnější.)

PŘÍLOHA Č. 2

DOTAZNÍK RODIČŮM DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍCH DĚTÍ

Vážení rodiče, obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který bude podkladem pro zjištění některých skutečností ze života dnešních rodin s dětmi předškolního věku. Údaje, které tímto dotazníkem budou zjištěny, budou anonymní a jejich zpracování bude pouze součástí bakalářské práce. Za Vaši spolupráci děkuji, Soňa Starynská.

ŽENA / MUŽ (nehodící škrtněte)

1. Minimálně 3x za týden čtu dítěti před usnutím. (ANO-NE)
2. Pokud dítě ještě nespí povídám si s ním o přečteném obsahu. Co se mu líbilo, kdo se zachoval správně, co by šlo udělat jinak apod. (ANO – NE)
3. Při cestě z MŠ si s dítětem povídám o zážitcích tohoto dne. Co ve školce dělal, co se mu líbilo, co bylo k obědu apod. (ANO – NE)
4. S dítětem hraji alespoň jednou týdně společenské hry: pexeso, Člověče, nezlob se! apod. (ANO – NE)
5. Alespoň jednou za měsíc navštěvuji s dítětem různé kulturní akce: divadlo, kino apod. (ANO – NE)
6. Společně si hraji s dítětem, stavím ze stavebnic, skládám puzzle apod. (ANO – NE)
7. Navštěvuji pravidelně akce pořádané MŠ, pro děti a rodiče. (ANO – NE)
8. Pravidelně docházím na edukačně stimulační skupiny, pro předškoláky. (ANO – NE)
9. Dítě zapojuji do domácích prací, vykonává pravidelně alespoň tři úkoly (uklízí hračky, utírá nádobí, skládá svoje oblečení apod.) (ANO – NE)
10. Povídám si s dítětem o tom, co právě vidíme, slyšíme, kudy jdeme apod. (ANO – NE)
11. Společně s dítětem zpívám a recituji, básničky, které se učí ve školce. (ANO – NE)
12. Máme doma dohodnutá pravidla. (ANO – NE)
13. Dbám, aby dítě dodržovalo hygienické zásady (ruce po WC, zuby 2x denně). (ANO – NE)
14. Pravidelně s dítětem navštěvuji dětského lékaře a zubního lékaře (2x ročně). (ANO – NE)
15. Společně sleduji s dítětem TV, komentuji nepochopený děj. (ANO – NE)
16. Vybírám pro dítě vhodný program v TV, hry a pořady na PC. (ANO – NE)
17. Vím, jaký je správný úchop, psacího náčiní (tužky, pastelky apod.). ANO – NE)
18. Při kresbě dbám u dítěte na správný úchop, tužky, pastelky apod. (ANO – NE)
19. Společně s dítětem chodím na procházky, jezdím na kole apod. (ANO – NE)
20. Společně s dítětem chodím bruslit, nebo plavat. (ANO – NE)

21. Alespoň jedenkrát denně zařazuji dítěti do jídla ovoce a zeleninu. (ANO – NE)
22. Odměňuji své dítě sladkostmi. (ANO – NE)
23. Pokud dítě uklízí své hračky, trpělivě čekám. (ANO – NE)
24. Vedu dítě k tomu, aby zdravilo, děkovalo a vykalo. (ANO – NE)
25. Zúčastnil(a) jsem se besedy v MŠ: „Školní zralost a připravenost“. (ANO – NE)
26. Zúčastnil(a) jsem se besedy v MŠ: „Děti potřebují hranice“. (ANO – NE)
27. Učím dítě zavazovat tkaničky. (ANO – NE)
28. Učím dítě vytírat zadeček. (ANO – NE)
29. Učím dítě znát své jméno. (ANO – NE)
30. Učím dítě, kde bydlí. (ANO – NE)
31. Použil(a) jste někdy před dítětem větu: „Počkej až půjdeš do školy, tam tě naučí, tam už nebudeš mít čas zlobit“ apod. (ANO – NE)
32. Zůstává někdy dítě na hlídání u svých prarodičů, známých. (ANO – NE)
33. Souhlasím s tím, že odpovědnost za výchovu a vzdělávání nespočívá jen na školských institucích, ale i na rodičích dítěte. (ANO – NE)
34. Vstáváme do školky pravidelně ve stejnou dobu. (ANO – NE)
35. Prohlížím si s dítětem knihy a časopisy pro děti. (ANO – NE)
36. Dávám dítěti jednoduché hádanky a logické otázky:“ Kde je víc, míň. Kdo je větší, menší. Co je červené, bílé“ apod. (ANO – NE)
37. Alespoň jedenkrát za tři měsíce konzultuji vývoj dítěte s učitelkami v MŠ. (ANO – NE)
38. Víím, jaké nároky budou na dítě kladeny v první třídě ZŠ. (ANO – NE)
39. Trávíte s dítětem tolik času, kolik byste si přáli? (ANO – NE)
40. Víím, jaké nároky budou na dítě kladeny v první třídě ZŠ. (ANO – NE)
41. Pokud NE, z jakých důvodů? (vždy napište to, co Vás nejvíce omezuje.)
42. Co by Vám pomohlo, abyste mohla(a) s dítětem trávit více času? (vždy napište to, co by bylo pro Vás nejprínosnější.)

PŘÍLOHA Č. 3

Otázky pokládané rodičům v průběhu telefonických rozhovorů

- Změnila se náplň společně tráveného času v posledním roce?
- Zařazujete do činností svého dítěte v posledním roce docházky do mateřské školy nějaké doplňkové aktivity, které by mohly ovlivnit jeho školní úspěšnost?
- Co, kdo, nejvíce ovlivnilo váš názor na školní zralost vašeho dítěte? Jeho zdravotní stav, názor učitelky ve školce, názor lékařky, pracovnice PPP, názor učitelky ZŠ, lékaře apod?
- Myslíte si, že pravidelné konzultace s učitelkou vašeho dítěte by byly přínosné pro vás, vaše dítě nebo je vidíte jako dostatečné nebo zbytečné?
- Kolik času denně věnujete péči o domácnost, dům a zahradu?
- Kolik času doma věnujete povinnostem vyplývajících z vašeho zaměstnání?

Záznamové archy telefonického rozhovoru s rodiči

1. Změnila se náplň společně tráveného času v posledním roce?

1. Navštěvujeme edukační a stimulační skupinky u HS, logopeda. Také se časěji beru s ná do práce, kde pomáhá dědovi natáčet ap. (Ž2)
2. Nejdále navštěvujeme různé kulturní akce, chodíme kraslit, čtejí navštěvujeme knihovnu. (Ž2)
3. Navštěvujeme edukační a stimulační skupinky pro předškoláky u HS, jinak u nás nic nového. (Ž2)
4. Děra sama vypracuje obří kypě společenské hry, typu „Člověče ušli se!“ Smůl u nás nám vypracoval starším spuzemím. (Ž2)
5. Děle radíme více k samostatnosti, má určitě povinnosti u domácnosti (agrob. hada pod.)
Línání v ní je jmu proxičování logopedie.
Společným povídáním v škole ho připravujeme na nové povinnosti a udržet do 1. třídy. (Ž+M2)
6. Vše jmu se zaměřili na proxičování úplnosti podle doporučení p. logopedky. Čítáme více společně hry a učebnice, umělecké ruky a na grafomotoriku. (Ž2)
7. Trávíme více času v rámci společně, hraje se fotbal, zapojujeme ho do domácích prací, snažíme u, aby byl více samostatný. (Ž2)

2. Zařazujete do činností svého dítěte, v posledním roce docházky do mateřské školy, nějaké doplňkové aktivity, které by mohly ovlivnit jeho školní úspěšnost?

1. Pracujeme s knihárnou pro předškoláky, provádíme dle námětů z edukačních skupin, provádíme nejstornod dle zadání logopedky. (Ž2)
2. V letošním šk. roce se dcera naučila sama psát a četla písmena. Chodíme častěji do knihovny. Každý den čteme, společně knížky a časopisy pro děti. Yana vyrábí úholy z knih (Ž2) pro předškolní děti.
3. Ke každému pracovnímu dnu, "když se děti do školy" a čas. pro děti, kde dcera sama píše úholy u stolu nebo čímsi vyhledávací. Pracujeme raději s písmeny a číslicemi, didaktické hry. (Ž2)
4. Dcera sama vyrábí společně početní a různé storné hrůčky a autička, vyrábí storné hry. (Ž2)
5. Častěji navštívíme společně didaktické hry, do kterých se zapojuje i starší syn. Pracujeme společně hry: písař, Čtenice, málok u! Dáma. (Ž2+MR)
6. Yana se zapojuje do různých společenských her a čímsi (písař, Dáma, Fraim - koc). Pracujeme podle námětů od p. učitelky z edukačních skupin. (Ž2)
7. Děláme to, co se provádí v edukačních skupinách. Využíváme náměty a knížky, grafomotoriku se sátek a knih pro předškoláky, které jsou koupili; dostali. (Ž2) Yana vyrábí společně hry: Domina, dáma a Čtenice, málok u!

3. Co, kdo, nejvíce ovlivnil váš názor na školní zralost vašeho dítěte? Jeho zdravotní stav, názor učitelky ve školce, názor lékařky, pracovnice PPP, názor učitelky ZŠ, lékaře apod?

1. Při rozhodování nás ovlivnil nejvíce názor (Ž2) paní psychologičky a pedagogicko-psychologické poradkyně.
2. Nejvíce nás ovlivnilo posouzení školní zralosti paní psychologičkou z PPP. (Ž2)
3. Klíč na mě rozhodnutí měl názor paní učitelky ze školky a paní učitelky ze základní školy. (Ž2)
4. Nejvíce nás ovlivnil názor paní učitelky ze třídy a pracovnice PPP při posouzení školní zralosti u dcery. (Ž2)
5. U paní ředitelky a radkyně paní učitelkou z mateřské školy, měli jsme zkušenosti u starším dítětem u učitelky, se kterou jsem se spíše. Náš názor potvrdila i pracovnice PPP. (Ž2 + M2)
6. Nejvíce nás ovlivnila p. uč. ze školky, pak názor paní z PPP. (Ž2)
7. Názor paní učitelky ze třídy, kam nyní chodí z MŠ. (Ž2)

4. Myslíte si, že pravidelné konzultace s učitelkou vašeho dítěte by byly přínosné pro vás, vaše dítě nebo je vidíte jako dostatečné nebo zbytečné?

1. Mítala bych častější individuální konzultace u dítěte v klidném prostředí, požádám ji za přínosné pro zvláštní vývoj dítěte. (Ž2)
2. Konzultace s učitelkou vidím jako přínosné pro dítě i rodiče a ne zvlášť MS dostatečnými. (Ž2)
3. Vyhovuje mi starší plán, který máme v naší MS (Ž2)
4. Konzultace vidím jako přínosné, nemusí (Ž2) být v určitém intervalu, stačí to by 1x za 1/2 roku.
5. Pravidelné konzultace u dítěte by byly (Ž2+M2) přínosem. P. u. by mohly poskytnout dítěti informace a doplnění jak s dítětem pracovat. Kam, kam, popovídání by nebylo na škodu.
6. Pokud by byly ne školou dny, byly by byly individuální konzultace, tak bych to měla. Průběh by to v klidu a mohu bychom si popovídali o vývoji a o tom co nyní u dítěte dělá by byly konzultace častěji v průběžném režimu. (Ž2)
7. Pravidelné konzultace potřebuji, současný plán vidím jako dostatečný.

5. Kolik času denně věnujete péči domácnost, dům a zahradu?

1. Kdošnu času, který trávim doma. (Ž2)
2. Jmanřel'm mat'me lylo čimod'i rovdil'ny, mi' pič'i o domácnost' zahere n.e 2 hod. d'mě, j'mnu pič'i o zahradu a d'mm n.e 1 hod. d'mě. (Ž2)
3. Jmanřel'm společn'e n.e 4. hod denně. (Ž2)
4. Pič'i o domácnost' strávim 4 hodiny denně a pič'i o d'mm a zahradu trávi' manřel'b 2. hod. (Ž2)
5. Pič'i o domácnost', d'mm zahradu mi' zahere o 5. hodin denně (manřel'ka) pič'i o zahradu a d'mm mi' zahere 3-4 hodiny. (Ž2+M2)
6. Kdyje přijdu z práce tak 3-4 hodiny - domácnost', d'mm, zahrada ač do večra se mědolaním. Manřel' a napropiji m'nu, j'rdi porce z práce, m'ca 1-2 hod. denně. (Ž2)
7. K'm padem, n'e j'mn na malovské dovolené aly d'mm n'e myji pič'i o d'mm, domácnost', zahradu. Pič'i v'holo domu a zahradu n'e d'mm s manřel'm. (Ž2)

6. Kolik času doma věnujete povinnostem vyplývajících z vašeho zaměstnání?

1. Pracovní záležitost doma neriešim, manžel přechází ze zaměstnání tak pozdě, že už nemá kdy. (Ž2)
2. Tu pracovní povinnost stačím plnit u zaměstnání, pouze manžel jede 1 hod. pracovní telefonuje. (Ž2)
3. Manžel vůbec já 1/2 hod. denně. (Ž2)
4. Pracuji z domova nepřetržitě a s tím zaměstnáním prolíná s péčí o domácnost a děti. Manžel si práci domů sulere. (Ž2)
5. Domů si práci nenosím (maminka), z domova řeším nějaké vzniklé situace ve firmě 1-2 hod. denně. (Ž2 + M2)
6. Práci domů si nenosím, manžel řeší zaměstnání doma nepravidelně, dle aktuální situace 1. hod. denně. (Ž2)
7. Pokud sem chodila do práce, plnila jsem práci doma povinnosti u zaměstnání, denně asi tak 2. hod. Manžel si práci domů nenosí.

PŘÍLOHA Č. 5

Záznamový arch, pro skupinový rozhovor s učitelkami MŠ.

(Dle vašeho subjektivního názoru, jak vidíte vnímané skutečnosti vy.

Kolik procent rodičů se věnuje těmto činnostem s dětmi, podle vás.)

Všichni pedagogové v tomto zařízení jsou ženy, ve věku: 60, 59, 48, 48, 47, 25.

1. Minimálně 3x za týden rodiče čtou dítěti před usnutím:
30 - 40% - // 50 - 70% - IIII
2. Pokud dítě ještě nespí povídají si s ním o přečteném obsahu. Co se mu líbilo, kdo se zachoval správně, co by šlo udělat jinak apod.:
0% - IIII 30% - //
3. Při cestě z MŠ si s dítětem povídají o zážitcích tohoto dne, co ve školce dělal, co se mu líbilo, co bylo k obědu apod.:
30 - 40% - III 50 - 70% - III
4. S dítětem hrají alespoň jednou týdně společenské hry: pexeso, Člověče, nezlob se!
Apod.:
10% - // 20 - 40% - IIII
5. Alespoň jednou za měsíc navštěvují s dítětem různé kulturní akce: divadlo, kino apod.:
20% - 30% - IIII 50% - //
6. Společně si hrají s dítětem, staví ze stavebnic, skládají puzzle apod.:
10 - 20% - // 30 - 50% - IIII
7. Navštěvují pravidelně akce pořádané MŠ, pro děti a rodiče:
80% - IIIIII
8. Pravidelně docházejí na edukačně stimulační skupiny, pro předškoláky:
80% - IIIIII
9. Dítě zapojují do domácích prací, dítě vykonává pravidelně alespoň tři úkoly (uklízí hračky, utírá nádoby, skládá svoje oblečení apod.):
10 - 20% - III 50% - III
10. Povídají si s dítětem o tom, co právě vidí, slyší, kudy jdou apod.:
10 - 20%, - IIII 50% - //
11. Společně s dítětem zpívají a recitují, básničky, které se učí dítě ve školce:
30 - 40% - III 60% - III
12. Kolik rodin má doma dohodnutá pravidla:
30% - III 60% - III
13. Dbají na to, aby jejich dítě dodržovalo hygienické zásady (ruce po WC, zuby 2x denně):
40% - III 50 - 60% - III

14. Pravidelně navštěvují dětského lékaře a zubního lékaře (2x ročně):

80% - 100% - ||||| LEKÁŘ 80% - ||||| ZUBAŘ

15. Společně sledují s dítětem TV, komentují nepochopený děj:

50 - 70% - |||||

16. Vybírají pro dítě vhodný program v TV, hry a pořady na PC:

10 - 20% - || 40% - || 70% - ||

17. Ví, jaký je správný úchop psacího náčiní (tužky, pastelky):

10% - | 50% - 70% - |||| 90% - |

18. Při kresbě dbají na správný úchop u svého dítěte:

20 - 30% - |||| 50% - ||

19. Společně s dítětem chodí na procházky, jezdí na kole:

20% - | 70% - || 90% - ||

20. Společně s dítětem chodí bruslit, nebo plavat:

10% - ||| 80% - |||

21. Pravidelně zařazují dítěti do jídla ovoce a zeleninu:

30% - | 80 - 90% - |||||

22. Odměňují své dítě sladkostmi:

50% - | 80% - ||| 100% - ||

23. Pokud dítě uklízí své hračky, trpělivě čekají:

10% - | 50 - 60% - |||||

24. Vedou dítě k tomu, aby zdravilo a děkovalo a vykalo:

30 - 50% - |||| 80% - ||

25. Učí dítě zavazovat tkaničky:

10% - ||| 20% - |||

26. Učí dítě vytírat zedeček:

20% - | 50% - ||| 70% - 100% - ||

27. Učí dítě znát své jméno:

60% - || 100% - |||||

28. Učí dítě, kde bydlí:

60% -// 100% -||||

29. Myslíte, že použili někdy před dítětem větu: „Počkej až půjdeš do školy, tam tě naučí, tam už nebudeš mít čas zlobit“ apod.:

50% -// 80% -// 90% -//

30. Zůstávají někdy děti na hlídání u svých prarodičů, známých.:

80% -// 100% -||||

31. Uvědomují si rodiče, že odpovědnost za výchovu a vzdělávání nespočívá jen na školských institucích, ale i na rodičích dítěte:

50% -// 90% -||||

32. Vstávají do školky pravidelně ve stejnou dobu:

50% -/ 80% -/ 90% -||||

33. Prohlíží si s dítětem knihy a časopisy pro děti:

20% -// 50-60% -||||

34. Dávají dítěti jednoduché hádanky a logické otázky: „Kde je víc, míň. Kdo je větší, menší. Co je červené, bílé apod.:

10-20% - // 50-60% -||||

35. Jak často rodiče konzultují vývoj dítěte s učitelkami v MŠ:

10-20% -|||||

36. Zajímají se rodiče o to, co dítě čeká při zápise do ZŠ:

60-70% -// 80-90% -||||

37. Ví, jaké nároky budou na dítě kladeny v první třídě ZŠ:

20% -|||| 30% -//

PŘÍLOHA Č. 6

Záznamový arch, pro individuální rozhovor s učitelkami MŠ.

Proč rodiče minimálně konzultují vývoj jejich dítěte s učitelkami MŠ?
(Vyplynulo z dotazníku pro rodiče.)

1. U mladších dětí rodiče konzultují konflikty a adaptační období. V předškolním věku se začínají lémat rodiční vztahy a vyrostou nadělanými jejich dítěti, a často dochází k klířicím a nablýskům do ZŠ (s nupjinkou).
 2. Ne že by neměli rájem, ale spíš očkárají, že pokud je nějaký problém vnu s učitelkou. Pokud se zptají, nic se nemá, nupokládají rozhovor za konzultaci v nupoji dítěte, léma' konzultace.
 3. U mladších dětí nupokládají konzultace informace v pokrocích svého dítěte, a pororoxatní přehř, praktických činností, práci na nablýskách a komunikaci s dítětem*.
 4. Rodiči nupokládají konzultovat s učitelkou, pokud kdepí se nupokládá nějaký problém. Máte' u na učitelku a nablýskají konzultují. V muni má'bu' muni konzultují rodiče přepřaxenost dítěte před zápisem do ZŠ.
 5. Pokud rodiče nupokládají informace na se. schůzky, kde jsou informováni a možno stich konzultace s učitelkou a v tom, se jsou přiměřeně udány vztahy v nupoji jejich dítěte. Čády přičto rozanupim nupokládají jejich nupokládají a nupokládají se. nupokládají sábovou sábovou ZŠ.
 6. Rodiči konzultují muni má'bu', pro to, že by mohli slyšet jakéhokoliv negativu. Některé to proste nupokládají.
- * V posledním roce se aburnují rájemaj, a znatodi, do zodnosti, ... které by mohly vřlím s jeho vřlím př nupokládají do 1. třídy.

PŘÍLOHA Č. 7

Beseda "Školní zralost" 27. 9. 2017		
celkem zapsaných dětí	účast rodičů na besedě	tj. % rodičů
69	27	39 %

Informativní schůzka pro rodiče nově nastupujících dětí 26. 6. 2018		
počet nastupujících dětí	účast rodičů na schůzce	tj. % rodičů
18	14	78 %

Beseda "Děti potřebují hranice" 3. 9. 2019		
celkem zapsaných dětí	účast rodičů na besedě	tj. % rodičů
69	53	77 %

Schůzka k organizaci školky v přírodě 19.2.2019		

celkem dětí na ŠvP	účast rodičů na schůzce	tj. % rodičů
26	25	96 %

Informativní schůzka s budoucí učitelkou první třídy 21.1.2020		
celkem předškolních dětí	účast rodičů na schůzce	tj. % rodičů
24	17	71 %

Anotace

Jméno a příjmení:	Soňa Starynská
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Janka Křížová
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Rodinné prostředí a jeho vliv na školní zralost a školní připravenost dítěte.
Název v angličtině:	The family environment and its impact on school maturity and the passing of a child to the basic education.
Anotace práce:	Teoretická část práce definuje pojmy spojené s výchovou a vzděláváním dětí. Zaobírá se významem výchovy v rodině a jejího vlivu na školní zralost a školní připravenost. Poukazuje na nutnost spolupráce rodiny, mateřské školy, základní školy a dalších institucí. V praktické části je zkoumáno, zda se chování rodičů vůči dítěti mění v posledním roce, před nástupem do základní školy.
Klíčová slova:	Dítě, rodina, výchova, vzdělávání, školní zralost, školní připravenost.
Anotace v angličtině:	The theoretic part gives the definition of key concepts joined with bringing up and education. It occupies with significance maturity in family and its influence on school's maturity and school's readiness. It points to essential of cooperation family, kindergarten, primary school, and other institutions. The practical part is researched if behaviour of parents to child is changed in the last year before entering to primary school.
Klíčová slova v angličtině:	Child, family, education, school's maturity, school's readiness
Přílohy vázané v práci:	Dotazník rodičům dětí 3-5 let. Dotazník rodičům předškolních dětí. Otázky pokládané rodičům v průběhu telefonických rozhovorů. Záznamový arch telefonického rozhovoru s rodiči. Záznamový arch pro skupinový rozhovor s učitelkami MŠ. Záznamový arch pro individuální rozhovor s učitelkami MŠ. Analýza prezenčních listin, tabulky.
Rozsah práce:	71 s.
Jazyk práce:	Český jazyk